

50501

GRAFIKAI

HAVONKÉNT
MEGJELENŐ
FOLYÓIRAT

SZEMLE

A GRAFIKAI IPARÁGAK
RÉSZÉRE · SZERKESZTIK
TANAY J. ÉS NOVÁK L.
A MAGYARORSZÁGI
KÖNYVNYOMDÁSZOK
ÉS ROKONSZAKMA-
BELIEK SZAKKÖRÉNEK
KIADÁSA · MEGJELENIK
MINDEN HÓ 15-IKÉN
HUSZADIK ÉVFOLYAM
1910. ÉVI OKTÓBER HÓ
TIZEDIK SZÁM

FOLYÓIRAT	
1910/10	105
EGYETEMI KÖNYVTÁR	
SZEGED	

GRAFIKAI SZEMLE

Az 1910 októberi füzet tartalomjegyzéke : Szakkurzusok Budapesten. Visszapillantás a mult századba. (Ötödik közlemény.) Magyar sima szedés, Schwarz Ármintól. (Első közlemény.) Mesterség és művészet, Stalla Mártontól. (Első közlemény.) Gutenberg-utca Miskolcon. Korrektori munka, Werth Lászlótól. (Második közlemény.) Elmélkedések a betűről. (Harmadik közlemény.) A gyorsajtó olajozása, Faltusz Edétől. Betűvetési művészet. Rövidebb közlemények. Szerkesztői üzenetek. Választmányi ülés jegyzőkönyve. Fölvívás a szaktársakhoz. Pályázataink részletezése. Apróbb hivatalos jellegű közlemények. Hirdetések. (Első Magyar Betűöntőde R.-T., Koblinger Gyula, König és Bayer, Weszely Lipót és Társa fotokemigráfiai műintézetei, Wörner J. és Társa, Mödlingi Gyorsajtógyár, Berger és Wirth festékgyára, Gleitsmann E. T. festékgyára, Lorilleux Ch. és Társa festékgyára, Josef Anger & Söhne gépgyára, Carmine Hugó szaküzlete, Fischer és Mika betűöntődéje, Rockstroh & Schneider gépgyára, »Cleaner« rézlénia-tisztító, Berthold H. betűöntődéje, Beit & Co. festékgyára stb.)

Szakkurzusok Budapesten

A budapesti tanfolyamok ügye dűlőre kezd jutni. Szakkörünk választmánya legutóbbi ülésén foglalkozott a dologgal, és kimondotta, hogy a szaktanfolyamokat mind a szedők, mind pedig a gépmesterek számára legkésőbb október végével megnyitja.

A tanfolyamok, vagy helyesebb meghatározással előadási sorozatok specializáló rendszerűek lesznek, vagyis az egyes nyomdászati ágakat egymástól teljesen függetlenül fogják ott tanítani az ezekben a munkakörökben legnagyobb gyakorlattal dicsekedhető, tehát legjáratosabb és így méltán specialistáknak nevezhető szaktársaink.

E tekintetben tehát azt az egyedül helyes szempontot fogadta el a szakbizottság, hogy a szaktanfolyamok a lehető leggyakorlatiasabbak és közvetlen hatásúak legyenek : a mának dolgozzanak, nem pedig a holnapnak ; mindenki azt tanulhassa, amire éppen szüksége van, s aki amit megtanult, rögtönösen értékesíthesse a maga mindennapos munkája közepette.

Ezt a praktikusságot biztosítja az, hogy az egyes tanfolyamok rövid tartamúak s függetlenek egymástól ; így aztán azok a nyomdászok is részt vehetnek az őket érdeklő egyik-másik kurzuson, akik különben elfoglaltságuk vagy családi körülményeik miatt egészestendős iskolába-járásra nem igen vállalkozhatnának.

A tanfolyamok eme szervezetéből az is következik, hogy valami magasabb művészi oktatásról itt nem lehet szó, s hogy a nyomdászat rengeteg tanulmányi anyagának nem annyira a művészeti, mint inkább a tudományos és technikai felét fogjuk majd ott kultiválni.

S erre annál nagyobb szükségünk van, mert szakoktatásunk ebben az irányban ujabban teljességgel el volt hanyagolva. Mindenki mesterszedővé, azaz dehogya is szedővé : rajzolóvá akart lenni, holott a már kész, jó mesterszedőknek is csak néhány tud megfelelő alkalmaztatási terepnumot találni. Az itteni munkapiacnak e tekintetben minimális a fölvevő-képessége.

Amíg úgynevezett mesterszedők dolgában úgyszólván túltermelésről beszélhetünk : más munkakörökhöz sokszor keresve sem találhatunk kiválóbb munkaerőket. Igazán jó táblázatszedők dolgában például határozottan hiányról beszélhetünk ; idegen nyelvekhez jól értő szedő alig akad, sőt az alapos német szedők is már kihalóban vannak ; tudományos munkáink telve vannak hibákkal, ami szintén eme szedői munkaágazat elhanyagolásában találja meg az okát ; jó korrektort és revizort pedig lámpással is alig lehet találni. A gépmestereket illetőleg hasonlóképpen áll a dolog :

speciálisabb munkakörökhöz nehéz megfelelő embert találni, mert a munkamegosztás következtében nagyon egyoldalú a szakbeli képzettségünk.

Szaktanfolyamainknak tehát az lesz a fő-fő célja, hogy a munkamegosztás okozta egyoldalúságon segítsen, még pedig a lehetőséghez képest gyakorlatias irányban.

Az előadási sorozatok tervezete a következő:

1910 október 30-ától november 12-éig: *Betűismertetés* (történelmi ismertetés, Gutenberg betűi, Elzevier antikvája s medieválisa, Aldus Manutius kurzívja, modern betűk, a betűírás és rajzolás, gyakorlatok).

November 13-tól november 26-ig: *Könyvkészítés* (a könyvről általában, a papiros és minősége, a betű fájának, jellegének s nemének meghatározása, a címbetűk arányossága, a szedés mérete szélességben és magasságban, a papiros margója a szedéshez viszonyítva, a cím és boríték, a szennycím stb., a szöveg illusztrálása, táblázatos és matematikai szedés).

November 27-től december 10-ig: *Géptermi tudnivalók* (a nyomtató gépek fejlődésének története, a gyorsajtó föltalálása, a gyorsajtó fejlődésének további folyamata, egyes géptípusok jellege s mehanikája, egyes géprészek céljának ismertetése).

December 12-től 24-ig: *Vázlatkészítés* (ennek célja és előnye, a vázlatkészítés módja, gyakorlatok).

1911 január 2-től 14-ig: *Géptermi tudnivalók* (egyes géptípusok kezelési módjának ismertetése exkurziókkal olyan nyomdákba, melyekben az illető gépek üzemben vannak; vasutas, körjáratú, planétás, egy- és kéttúrás gépek, front-kirakó, két színt nyomtató, kéthengeres, lengő-hengeres, variabilis és jegy-nyomtató rotációs, Gally-típus stb.).

Január 17-től 28-ig: *Szedőgépek ismertetése* (Linotype, Monotype, Typograph, Monoline).

Január 31-től február 11-ig: *Korrektúra és revízió* (a korrektor munkájáról általában, a korrektor helyzete a különféle helyesírással szemben, vitás helyesírási kérdések, gyakorlati példák, a revizor, a revízió célja, a revízió kezelése).

Február 14-től 25-ig: *Géptermi tudnivalók* (festékek készítése, anyaga, kémiája és az

egymásra nyomtatás következtében elérhető színhatások).

Február 28-tól március 11-ig: *Papiros megkalkuláció* (történelmi ismertetés, az anyag ismertetése, a papiros gyártása, a merített s imitált papirosok, színes papirosok, papirosméretek, valamint súlyuk s jelzésük; munkakalkuláció).

Március 13-tól március 23-ig: *Hirdetések szedése* (a hirdetésekről általában, a szöveg lényege, vázlat a szöveg térbeli megosztása szempontjából, akcidens hirdetések, napilaphirdetések, negatív rajz a hirdetésben, a hirdetések elhelyezése az oldalon, modern hirdetés).

Március 27-től április 8-ig: *Géptermi tudnivalók* (szín s színharmónia; Hoffmann, Mäser, Reich, Prang stb. színkeverési rendszerei és azok ismertetése; a festékek és alapnyomati színek keverésének gyakorlata a papiros minősége és formája szerint; három- s négy-színű nyomtatás meg a citokrómia elmélete, s az ezekről való gyakorlati tapasztalatok előadása).

Április 10-től 22-ig: *Mäser- és linoleumlemez* (a lemezek ismertetése, a Mäser-lemez metszése, a linoleumlemez metszése, gyakorlatok).

Az előadások hetenként négy-négy napon, még pedig hétfőn, kedden, szerdán és csütörtökön este egy negyed 8 órától 9 óráig tartanak valamely, a jövő heti Typographia útján közhírré teendő iskolában. A részvétel csak a Szakkör tagjainak van megengedve, s teljességgel díftalan. A részvételt illetőleg e hó 27-ikéig lehet jelentkezni a pénztárosnál.

Disszapillantás a multba

(V.) A Franklin-Társulat mostani érdekes igazgatójának, Hirsch Lipótnak hatvanas évebeli munkásvezéri működésére vonatkozólag fölvilágosítást kaptunk egy öreg szaktársunktól, amely szerint Hirsch Lipót nem a Schulze-Delitzsch-féle elveknek volt a szószólója, hanem Lassalleéinak híve testestül-lelkestül. Ezt a helyreigazítást szívesen közöljük, a magunk

FELHIVÁS PÁLYÁZATRA!

A Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakköre választmányának megbízásából a Kőr szakbizottsága – hogy ezzel a magyarországi betűszedőket, illetőleg gépmestereket és nyomtató munkásokat fokozottabb szakbeli tevékenység kifejtésére buzdítsa – a következő szakbeli pályázatokat írta ki:

I. A SZAKKÖR TAGSÁGI JEGYÉNEK SZEDÉSÉRE S NYOMTATÁSÁRA.

Ezen a pályázaton részt vehet Szakkörünk minden tagja. Négy díj vagyron kitűzve: egy ötvenkoronás, egy harminckoronás és két húszkoronás. Ezek közül a második díjat okvetlenül gépmester szaktársnak kell kapnia, miért is nyomtatás tekintetében külön bírálatnak el a pályaművek. Határidő: október hó 31.

II. EGY A HIRDETÉSEK SZEDÉSÉT TÁRGYALÓ SZAKBELI DOLGOZATRA.

Ennek a Grafikai Szemlében megjelenendő cikknek legfőljebb ötszáz sornyi terjedelműnek szabad lennie. Pályadíj ötven korona. Csakis olyan szedő szaktársak pályázhatnak, akik a Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakkörének rendesen fizető tagjai. A határidő október 31-ben van megállapítva.

III. EGY GÉPMESTER SZAKTÁRS ÁLTAL ÍRT SZAKDOLGOZATRA.

Ennek a dolgozatnak tárgya: »Hogyan kell a gépmesternek a mesterszedővel együttműköznie?« Terjedelme szintén legfőljebb ötszáz sornyi lehet. Csak olyan gépmesterek vehetnek részt e pályázaton, kik tagjai Szakkörünknek. A pályadíj összege itt is ötven koronában van megállapítva. Határidő: október 31.

IV. EGY VIDÉKI SZAKTÁRSOK ÁLTAL KÉSZÍTETT BORÍTÉKTERVEZETRE.

E pályázat a Grafikai Szemle borítékára szól, s csak vidéken dolgozó körtagok vehetnek benne részt. A pályaműveknek nyomdai anyagból szedettnek s két színben nyomtatottaknak kell lenniök. A pályadíjak száma három: harminc, húsz és tíz korona. A második díj gépmesteré. Határidő: október 20.

V. A GRAFIKAI SZEMLÉBEN MEGJELENŐ LEGJOBB MELÉKLETEKRE.

Ez a pályázat havonkint megismétlődik harmincharminc korona szedői és (ettől függetlenül) tíz-tíz korona nyomtatói jutalomdíjjal. A pályázaton csakis szakköri tagok vehetnek részt. A szakbizottság ezenfelül föl van hatalmazva arra, hogy kinyomtatásra érdemes szedésvázlatokat vásárolhasson öt koronájával.

A FELTÉTELEK A 312. ÉS 313. OLDALAKON OLVASHATÓK.

mentségére azonban meg kell jegyeznünk, hogy mi ezt az adatot az 1894-iki rendőrségi évkönyvből szereztük, amelyben először van megírva a magyarországi munkásmozgalom kezdeteinek története. Hogy itt-ott hibásan, azt magunk is sejtjük.

Annai azonban bizonyos – s ezt az akkori mozgalmakban erősen érdekelt Záhonyi Alajos elbeszéléséből is tudjuk –, hogy 1868 körül nagy elvi küzdelmek folytak a munkás-ság vezető emberei, tehát egyszersmind a nyomdászok között, és e harcok 1869 vége felé egyszerre kibéküléssel végződtek.

A nyomdász-segédek békés együttműködésére nagy szükség volt akkortájt, mert az első igazán nagyszabású árszabálymozgalom már előre vetette árnyékát. Az önképző egyesület bizottságot küldött ki az árszabály kidolgozására, amely e munkájával elkészülvén, 1870 január 7-én a főnökök elé terjesztette, egyheti gondolkozási időt adva az utóbbiaknak annak elfogadására vagy el nem fogadására nézve.

Ezzel az ultimátumszerű eljárással szemben ellentétben van a segédek bizottságának további harci politikája. Amilyen erélyesen fogtak a dologhoz, annyira tétovázó magatartást tanúsítottak ezután. A főnökök már január 8-ikán megtagadták a követelések teljesítését, illetőleg 18 krajcáros alapszámítást ajánlottak föl a kért 20 krajcáros helyett, s a munkaidőt sem akarták 10 órától 9-re leszállítani. Az árszabálybizottság mindamellet csak 23-ikára hívott össze általános nyomdászgyűlést, s még ekkor sem a rögtöni sztrájkbalépést javasolta – ami talán sikerre vezetett volna – hanem a kéthetes fölmondás ideáját vitte a gyűlésen keresztül. A főnököknek tehát teljes két hetük maradt az előkészületek megtételére, s a félénkebb segédek lekenyerezésére.

1870 február 5-én megtörtént a segédek kilépése, s a harc mindkét részről a legnagyobb dacossággal folyt egészen addig, míg a gazdaságilag gyöngébb fél, a segédek tábora ki nem fogyott a hadi költségekből. A főnökök a maguk pártjára hódították a hatóságokat, a sajtót, meg a könyvkiadókat, s szigorú megtorló szabályokkal igyekeztek elejét venni annak, hogy humánusabb kartársaik valamelyike teljesítse munkásai kívánságát.

Jellemző példa erre Falk Zsigmond esete, akit a nyomdafőnökök azzal kényszerítettek az árszabály megtagadására, hogy kijelentették: »ha a többi nyomdatulajdonossal nem tart, úgy aláírási ívet köroznak az írók, kiadók és könyvkereskedők között, amelyben ezek megígérik, hogy a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaságnál addig semmit sem nyomtatnak, amíg ő áll az élén.« A sztrájkoló segédek vezetői Záhonyi Alajos és Sauerwein Géza mindent elkövettek, hogy a sztrájkoló kitar-tását növeljék, de öt heti nehéz küzdelem után be kellett látniok a vereség kikerülhetetlen voltát. Március 6-ára általános gyűlést hívtak egybe, kimondva azon, hogy másnap mindenki mehet dolgozni, mert a további küzdelem – a szaktársak fele része már úgyis dolgozván – céltalan volna. E határozat meghozatala után Záhonyi Alajos, mint az árszabálybizottság elnöke, előbb erős szavakkal rőtta meg mindazokat, kik az ügyet cserben hagyván, a bukást elősegítették, s azután a gyűlést föllozlatla.

A nyomdász-segédek úgy látszik teljesen le voltak tiporva, de a főnökök is nagyon megsínylették a drágán szerzett diadalukat. Hasznuk – mint a következmények mutatták – semmi sem lett belőle.

Falk Zsigmond volt ekkoriban a legnép-szerűbb ember a nyomdász-emberek szemében. A sztrájk idején meg azután is tanúsított humánus magatartásáért fáklvás zenével is megtisztelték.

Nagyon élénk volt a nyomdászok társadalmi élete 1870 körül. Mindenki érezte, hogy a nagy vereséget csak egyesüléssel és hatalmas összetartással lehet kireparálni. Az egyesülés előmozdítására megpróbálkoztak minden eszközzel, mulatságokat, föllovasásokat rendeztek, és folyt a lelkes agitáció minden vonalon.

Istenben boldogult, de azért minduntalan föl-föltámadó Ekszkizénknek is megvolt akkor már a tiszteletre méltó őse az Angyal Gyula szerkesztette Revisio-ban, amely havonkint kétszer jelent meg 1869 szeptember 1-étől 1870 március 8-áig, vagyis a nagy árszabálymozgalom idejében. 1870 május 1-én Savanyú címmel Dadai Géza indított Szegeden – ahová megrendszabályozása után került – nyomdászoknak szánt élclapot, de ez a

második számmal megszűnt. A rákövetkező évben már Pesten volt Dadai, s itt rövid ideig – 1871 november 1-től december 31-ig – Häring címmel szerkesztett élelclapot.

* * * * *

Most beszéljünk egyet-mást az akkori idők technikai fejlődöttségéről.

A speciális szedési ágazatok között nagyjelentőségű volt a hatvanas-hetvenes években a hangjegyszedés. Emich Gusztáv nyomdája – a későbbi Athenaeum – volt e tekintetben különösen kiváló. Itt jelentek meg az »Aranykor« és »Lantos« című zeneműfolyóiratok, a Mátray-féle »Történeti, bibliai és gúnyoros magyaros énekek dallamai a tizenhatodik századból«, valamint a Szepesi-féle »Áhítat gyakorlatai«.

A sárospataki református iskola sajtójának is voltak csinos metszésű hangjegy-típusai, sőt még a budapesti Weismann Testvérek nyomdájának is 1876 körül, amint ezt egy náluk nyomtatott, »Az énekkutatás vezérfonala« című munkából látjuk.

A hízmőmintáknak tipográfiai nyomtatásával már az ötvenes években megpróbálkozott Landerer és Heckenast nyomdája. Jóval később – a nyolcvanas években – a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaságnál kísérleteztek a dologgal, jó eredményt is értek el vele, de a szedés költségessége és a pontos regiszter nehézsége miatt az ilyes nyomtatványok máig is megmaradtak a litografus munkakörében.

A tizenkilencedik századnak minálunk talán legkülönb munkája a Szent-István-Társulat által 1857-ben kiadott »Erzsébet-Album«. A Kozma-féle nyomdában nyomtatta az akkori idők leghíresebb gépmestere, Kocsi Sándor. Színes fametszetű képekkel és minusz-kulás szöveggel közli velünk ez a mű Szent Erzsébet legendáját. Ennek eredeti címe: Dychewseeges zent Ersebeth Azzonnak innepeeroel ki vala Magyary Andre kyralnak Leanya. Díszes szegélyeiben minden lapon egy-egy a szent életéből különböző jelene- teket ábrázoló kép foglaltatik. Az arany, ezüst és kék színű címoldal, melyen a magyar és türingiai címer foglaltatik, valódi remekmű.

Ezzel kezdődik meg nálunk a régi nyelvemlékek fakszimilézése, amelyben később az Athenaeum meg a Franklin-Társulat vitték

valóban művészi magaslatra. Annál meste- riebbek voltak e munkák, mert akkoriban még kizárólag fametszetekről készültek a szí- nes reprodukciók a tipográfiában.

1859-ben már gyorsajtókat is készítettek Magyarországon. Félelmetesen nagy, menny- dörgéshez hasonló robajjal dolgozó gyors- ajtókat, amelyek közül ma már hírmondó sem akad semerre sem. Röck István volt a sajtók készítője, de csakhamar beleunt ebbe a mesterségbe. (Folyt. köv.)

Magyar sima szedés

A nyomdászati szakirodalomban a kézi szedés nemét rendszerint három ágra szokták felosztani: mesterszedés, táblázatszedés és sima szedésre. A *mesterszedés* gyakorlati és elméleti oktatására nézve kiváló szakférfiaink oly kimerítő anyagot szolgáltatnak már, hogy a tanítás meghatározott mesgyén haladva, tel- jesen a művészeti irányt követi és igen széles teret nyit az egyéni tehetség és hajlam fejlesz- tésére, illetve megnyilatkozására. De a *táblázat- szedés* technikájára és észszerűségére is annyira kialakult ma már az általános felfogás, hogy összevontabb értelemben vett szabályok és eljárási módok állnak rendelkezésünkre, me- lyeknek határain belül a táblázatszedés komoly- ságát meg lehet őrizni és a régebben dívott fattyúhajtásait könnyen ki lehet küszöbölni.

Csupán a *sima* (kompressz-) *szedés* techni- kája mutat elmaradottságot a gyakorlatban, minek fő okát abban találhatjuk meg, hogy ezen szedésfaj minden nyomdában a leg- nagyobb mértékben szerepel, tehát a »tucat- munkák« vagy más népszerű elnevezés szerint a »vásári munkák« tömegét adja s így termé- szetesen minden sora a főnök vagy faktor szívéhez van nőve, miáltal kevesebb gondot fordítanak rá, mert a fő, hogy a hasáb nőjön. Szóval a *sima szedés* a mostoha gyerek a nyomdában, melynek csak hasznót kell hajtani, de kevés ápolásban, kevés gondozásban ré- szesül.

Pedig tekintve azon körülményt, hogy a kompressz-szedés tulajdonképpeni alapja a

különböző szedési nemeknek (hirdetés-, merkantil- stb. szedés), amelyen a mai nap már teljesen kifejlődött nyomdászati ipar felépült, megérdemelne legalább is annyi figyelmet, mint a másnemű szedés s bár én nem akarok Rasovszky szaktárs szavaival élni, ki a Magyar Nyomdászban »egyenrangúvá« emeli a kompressz-szedést a mesterszedéssel, mégis nem tartózkodom kimondani, hogy a sima szedés technikája a nyomdászban elsőrangú fontossággal bír, csak hogy elbírálásánál egészen más szempontok kell hogy vezéreljenek bennünket, mint például a mesterszedés technikájának megítélésénél.

És ezen szempontok figyelembe vétele mellett meg kell állapítanunk, hogy a sima szedés technikája *fentebbi okok* miatt csakugyan elmarad a mesterszedés technikája mögött s éppen ezért a szakírónak a sima szedés technikáját a »mostoha gyerek« helyzetének nézőpontjából kell elbírálni, hiányait és hibáit pedig mindenkor csak a *kiméletesség* szemüvegén keresztül szabad észrevenni és kijelölni. Ezen kiméletesség már azért is szükséges a szakbírálásnál, mert tudjuk, hogy a sima szedés a legközvetlenebb okozati összefüggésben áll azon nemzet nyelvével, amelyen szövegét írták.

Annak a szedőnek, ki sima szedést végez, *nagyon jól kell tudnia azt a nyelvet*, amelyen szed. A magyar sima-szedőnek tehát föltétlenül uralnia kell anyanyelvét, de különösképpen a *helyes magyarságot* kell tudnia megkülönböztetni az idegenszerűségtől és gyökeresen kell ismernie a helyesírás legaprólékosabb szabályait is.

Sajnos, a magyar kereskedelmi és ipari élet még zsenge ifjúkorát éli, s ezért ha kulturális okokból érintkezésbe lép a nyomdászattal, rögtön észre lehet venni, hogy mennyi okosságot evett. A legtöbb kereskedő vagy iparos, mikor árjegyzéket vagy más nyomtatványt készített, elárulja, hogy még a saját szakmá-körébe tartozó közlemények anyagát sem tudja kifogástalanul megírni. Korrektori gyakorlatom alatt számos esetben volt alkalmam meggyőződni, hogy a magyar kereskedelmi nyelv nélkülöz minden grammatikai érzéket*,

* Lásd Névy László »Kereskedelmi nyelvünk magyar-talanságai« című érdekes művét.

de még a legelemibb magyarságot is csak nyegle mondat szerkesztésben adja át a köz-forgalomnak. És így önként érthető, hogy amit az eredeti kézirat ront a nyelvezenen vagy a folyékony szövegezen, azt a szedő-nek kellene kijavítania. De ha a szedőnek nincs annyi nyelvérzéke, hogy a szövegen itt-ott mutatkozó botlásokat és az *írásjelék* hiányos vagy helytelen alkalmazása miatt be-álló értelmi zavarokat kijavíthassa, akkor természetesen a sima szedés technikája is szenved helyességén, mert a rossz térelosztások, hibás sorvégi elválasztások, idegenszerű szófejtések miatt beálló téves rag-kapcsolások stb. rendszerint a gyarló nyelvismeret következtében jönnek létre. Hogy a kéziratot mit *szabad*, mit *lehet* és mit *kell* a szedőnek kijavítani, azt mindig a különböző esetek mutatják.

Különösen az összetett szó felismerése és a kötőjel (divis) következetes használata fontos a sima szedésnél. Árjegyzékekben, de főképpen a ruházkodási cikkeket készítő ipar-ágak részéről kiadott árjegyzékekben halom-számra használják az összetett szókat, melyeket a rossz kézirat miatt a szedő legtöbbszörre kapcsoló jel alkalmazása helyett külön két szóban szed vagy pedig ellenkezőleg olyan szókat köt össze, melyeknek egymáshoz tartozandóságát szófejtési és képzési okok miatt helyes magyarság szerint külön kellene választani. E helyen kénytelen vagyok egy beszédes példával szolgálni, annál is inkább, mivel a főnököm által olvasott korrekturát én felülvizsgáltam és a hasonló fogalom alá eső szókat néhol kapcsoló jellel összekötöttem, néhol pedig elkülönítettem. Ezen eljárásomat fő-nököm indokolatlannak tartotta s a szedés külsőségének szépészetét féltette miatta; tudni-illik *bársony-ffanell*, *gyapju-ffanell* szókat összetett szók gyanánt egybekapcsoltam, ellenben *francia ffanell*, *angol ffanell* szókat külön választottam egymástól, amit azzal magyaráztam meg, hogy *francia nyelv*-et, *angol nyelv*-et mindenki két szóban ír, de már *marlja-nyelv*-et, *kutya-nyelv*-et összekapcsol.

Am még fontosabb az összetett szók felismerésének szükségessége olyan esetekben, melyekben három-négy főnévből alkotott gyűjtő-szóval egy fogalmat fejeznek ki, pl.: *moiréselyem-gallér*. Ezt a szedő néhol két szóban szedi, néhol három szóban, ahol pedig egybe-

kapcsolja, ott a kötőjel alkalmazása rossz, mint: *moiré-selyemgallér*, mert itt a szófejtés szerint moiréselyem tartozik össze, nem selyemgallér; természetesen, ha a selyem minőségének közelebbi meghatározása végett eléje tett *moiré* (melléknévi főnév) szót elhagyjuk, akkor a selyemgallér tartozik össze; de még ennél is nagyobb zavarba jön a szedő, ha a tárgytagolás helyett egy fogalom alá vonják azon szókat, melyek különben nem képeznek egységes összetételt, mint például: *moiréselyemgallér-díszszel*. Amint tehát látható, a kötőjel helyes és következetes alkalmazása nagyon fontos a sima szedésnél, de a szedő kétségben van a fölött, mikor és hogyan használja? Erre nézve egy határozott szabályt felállítani nem lehet ugyan, ám mint egységes összetétel mindig egybeszedendő a birtokos és tárgyas összetétel: *nyelvszokás, igazmondás* stb., az összetett melléknév, amely összehasonlítást és színárnyalatot jelent: *jégfűde, hófehér* stb., az igekötő az igével, ha közvetlen előtte áll és reávonatkozik: *hemegy, felszáll, rálép, kinéz, leszól, megfeszünk, elfeszünk* (vele) stb., de már a kettőztetett igekötőket kötőjellel kell szedni: *ki-kimegy, vissza-visszanéz* stb.

Nem helyes azonban egybeszedni az igekötőt az igével, ha nem erre, hanem egy rákövetkező igenévre vonatkozik: tehát nem *kifogják húzni, elfeszünk fáradva*, hanem *ki fogják húzni, el feszünk fáradva*. Ugyanígy szedendő a *van* és *lesz* segédige, ha egy rákövetkező igenévre vonatkozik, mint: a hasáb *meg van szedve*, az ív *ki lesz nyomva*; ellenben ha valóságos létezést jelent, akkor egybetartozik: Typographiám *megvan* stb. Az iker-*szókat* mindig kötőjellel kell szedni: *országvilág, egyik-másik, olykor-olykor, tarka-barbka* stb. Az igével az előtte álló határozót csak akkor kell egybeszedni, ha a kettőnek tartalma egészen összeforr: *odaad, agyonüt, közzétesz*, de két szóban: *várva vár, nagyra lát, férjhez mén*; a határozós igéből képezett főnév és igenév pedig, ha egészen melléknévi vagy főnévi jelentést vesznek fel, mindig egybe szedendők: *nagyralátó, mondvacsinált, nyakravaló*. A jelző a főnévvel csak olyankor válik összetétellé, ha a kettő valami új, egységes fogalom kifejezőjévé lett, nevezetesen ha átvitel vagy megszorítás által távozott el eredeti jelentésétől; tehát más a *szépirás*

mint a *szép írás* vagy *megyalja* mint *megy alja*.

Hasonlóképpen gyakori hibákkal találkozunk az árúcikkek árának feltüntetésekor a számjegyek mellett rövidítve használt pénznek kifejezésénél. Már magában véve rossz szokás, hogy legtöbbször németesen a számok *elé* teszik a pénznemet; pld. K 50.—, s ez még helytelenebb így: K 50.23, mert senkisémondja korona ötven huszonhárom fillér, hanem 50.23 K; ámbár ezen alakja is csak táblázatos vagy sima szedésnél térmetgatarítás végett alkalmazható; leghelyesebb: 50 korona 23 fillér, esetleg 50 K 23 f. De sohasem helyes folyékony szövegben a pénznemet rövidítve és nagy kezdőbetűvel szedni: 50 Kor. 23 fill., vagy pláne így: Kor. 50.23. Ahol pedig fokozott értéket tüntetnek fel a pénznem után kifejezendő raggal, ott a legképtelenebb alakokat láthatjuk. Pl.: K 23–50-ig; vagy így: 23. – 50 K-ig; sőt néhol így is: K 23-tól 50-ig; hogy a folyékony olvasásnál milyen kínos magyartalanságot okoz ilyen rossz szófűzés, azt bárki elgondolhatja. Azért mindig az előbbi példa szerint a számjegy után kített pénznemhez kötőjellel kapcsolt rag használata a legjobb: 23 K-tól 50 K-ig, vagy 23 K 50 f-től 50 K 23 f-ig.

A tudományos vagy komoly irányú könyvek sima szedésénél előre meghatározzák, hogy a rövid vagy hosszú magánhangzóval kiejtendő szókat következetesen rövid vagy hosszú ékezetű betűvel szedjék. Gyakorlatomban már arra is volt eset, hogy a szedők ezt a szabályt úgy értették, miszerint a szókat következetesen hosszú vagy rövid ékezetű betűkkel szedték; így aztán megtörtént, hogy *örült* helyett *örült*-et szedtek, vagy viszont *pórember* helyett *porembert*. Ép ezért fontos, hogy *először* is a szókat nem a kiejtés, hanem a nyelvtani alakok helyes képzése szerint szedjék; másodszer pedig a hosszú ékezetű magánhangzókra nézve fennálló általános szabályok szerint a hosszan kiejtendő szókat *rövid helyesírásnál is hosszú magánhangzóval szedjék*. Pl.: az *-ít* igeképzőben az *í* mindig hosszú legyen; *keserít, szomorít*. Az egytagú szókat, ha másalhangzóval végződnek s a hozzájuk csatolt rag szintén másalhangzóval kezdődik, mindig *hosszú* ékezetű magánhangzóval szedjék, ha pedig magánhangzóval kezdődő rag csatolkozik hozzájuk, mindig *röviddel* szedjék. Pl.

hídhoz, útról, vízbe, vagy pedig hídát, utat, vizet, és nem így: hídhoz, utról, vízbe vagy hídát, útat, vizet.

Minthogy a magyar nyelvbe szertelenül belekevert idegen szók miatt a helyesírás szabályai nagyon sokféle írásmódot engedtek meg és ezáltal sem a tankönyvekben, sem másnemű művekben egyöntetűséget meghonosítani nem lehetett, a Népművelők Budapesti Egyesülete 1899-ben fölterjesztésben kérte a közoktatásügyi minisztert, hogy egy helyesírási mintakönyv kiadásával orvosolja a fölmerült rendszertelenségeket; erre a miniszter megbízta az Országos Közoktatási Tanácsot, tegyen javaslatot a nehézségek elhárítására. Időközben pedig a Magyar Tudományos Akadémia átvizsgálta s egyes pontokra néve egyszerűsítette a saját kiadványaira megállapított helyesírási szabályokat. A Tanács tárgyalásainak eredményeképp az Akadémia szabályzata alapján aztán olyan munkálatot szerkesztett, mely egyszerűbbé s következetesebbé teszi a helyesírási szabályokat és azonfelül meghatározott szójegyzékben ad utasítást a kétes esetekben való eljárásra s különösen az idegen eredetű szókra nézve iparkodik pontosabb határt szabni a magyaros s az idegenszerű írásmód között. Így aztán 1903-ban megjelent a magyar iskolai helyesírás szabályainak hivatalos rendelete, amely szerint magyarosan kell írni azon idegen szókat, melyek a nép nyelvén is közhasználatúak és azokat, melyek az irodalomban meghonosodtak, de ez utóbbiak közül a teljesen magyaros írástól csak azoknál van kivétel, melyekben *ch* vagy *x* van és végül a nem latin vagy görög betűkkel író népek nyelvéből való szókat. Ezen szabályzatból kifolyólag később lábra kapott a »magyaros ortográfia«, ami ismét visszasságokat okozott, mert egyesek azt akarják, hogy tudományos vagy komoly irányú műveknél és lapoknál az idegen szókat eredeti használatuk szerint, a nagyközönség számára készült műveknél pedig magyarosan szedjék. És így természetesen megint oda jutott a magyar helyesírás, hogy nincs következetesség benne. Különösen az irodalomban meghonosodott idegen szókat szedik sokféleképpen. Például a magyaros ortográfia szerint szedik *esztétika*, az utasítás szerint legyen *esztetika*, szakművekben pedig: *aesthetica*,

ästhetika vagy *aesthetika*. Szóval nincs egy- séges írásmód. És nem is lehet, ha maga a rendelet többféle írásmódot enged meg, mint: *aszú, asszu; boszu, bosszu; csoda, csuda; gunyhó, kunyhó; istálló, istáló; javaf, javall; kevésbé, kevésbbé, kinn, kint; kocsmá, korcsma; közt, között; lakós, lakos; leffel, leffel; lélegzik, lélekzik; lenn, lent; mindig, mindig; mindjárt, mindgyárt; miniszter, minister; motofla, motóla; néhány, néhány; nyujt, nyújt; ohajt, óhajt; podgyász, poggyász; posta, pósta; remélni, reményleni; restef, restell; roshad, rohad; seprű, söprű; sohajt, sóhajt; sujt, sújt; sülfyed, sülfyed; szakál, szakáll; színész, színész; szőlő, szőlő; szünik, szünik; taval, taval; tünik, tünik; utca, ucca; üzen, izen; vefe, véfe; ví, vío; vijog, vijjog; zöf- del, zödfell; zsup, zsup stb.*

Ezen alternatív írásmód miatt a szabályzat természetesen elkerülte célját és az iskolai tankönyvek ezentúl is csak következtelen helyesírással szedett szöveggel jelennek meg. A szedő, a korrektor, az író, a tanító a maga fakultatív »ortográfiáját« tartja helyesnek és így a nyomda nem tud megállapodni a fölött, milyen is legyen a *szőlő, szőlő, szőlő?* Ha négy-öt kézbe adják ki egyazon könyvnek a kéziratát, rendszerint mindegyik szedő másképpen szedi, s ha a korrektornak érzéke van az egyöntetűség iránt, törheti a fejét, miképpen rostálja meg munkájukat. Ha pedig nem törődik az ilyen »csekélységgel«, úgy a sima szedés technikája fölött elmélkedni teljesen céltalan, mert ha a szedőnek szűk lesz a sora, így szed majd: *kevésbé rossz a szőlő, kocsmában issza az aszut*, ellenben ha bő sora lesz, így: *kevésbbbé rossz a szőlő, korcsmában issza az asszut!* S ezzel a szóközi egyenlő térelosztás kérdése a sima szedés technikájában kiváló megoldást nyert.

De grafikai szempontból ez tarthatatlan. Vannak művek, melyeknél különös gondot kell fordítani az *egyöntetűsége, következetes helyesírássra, kifogástalan sorvégi elválasztásra, egyenlő térelosztásra, zavartalan olvashatóságra és megfelelő írásjelek alkalmazására*. Ezen követelményeknek pedig csak rendszeres eljárással tudunk megfelelni; éppen azért a következetes helyesírás érdekében szükséges, hogy minden valamirevaló nyomda egy olyan jegyzékkel bírjon, melyben a kétféle írásmód szerint használatos szók közül a meg

felelőket összegyűjtve: azt a kétes esetekben való egyöntetű eljárás végett minden szedőnek használatra kiadja.

(Folyt. köv.)

Schwarz Ármin.

Mesterség és művészet

Mesterség és művészet! Milyen ellentétet kifejező szavak. Hogy állhatnak meg ezek egymás mellett? Hiszen még nem is olyan régen a mesterség alatt nem értettek mást, mint a »közönséges«, lekicsinyelt *munkát*. A művészet ellenben egy végletekig istenített fogalom volt. Művész nélkül talán nem is tudták a világot, az életet elképzelni; a sok dolgozó munkáskéz és törekvő elme nem is jött figyelembe.

Hogy ez nem mindig volt így, bizonyítja egyrészt a reánk maradt történelem, másrészt pedig azon körülmény, hogy ma már ismét kezdik méltányolni a munkát és munkást egyaránt; a művész pedig nemcsak önmagának, hanem a munkással *karöltve* dolgozik, s így a művészet nemcsak mint önálló alkotás, hanem mint gyakorlati szükséglet hagy marandó nyomokat az emberiség történetében. A mai *modern* jelzővel ellátott korban pedig kétségkívül nagy szükségét látjuk annak, hogy a művészet és a munka gyakorlati téren kiegyensúlyozsék egymást.

Szó sincs róla, nem szabad az *igazi* művészet nagyságát, magasztos voltát kétségbevonni, mert hiszen alkotásai hosszú évszázadokon, sőt évezredekken át fenmaradtak az emberiség tudatában; de viszont a tudomány és ezzel kapcsolatosan a technika és ipar, tehát a *mesterség* is nemzedékről-nemzedékre, századokról-századokra fejlődhetik és fejlődik is, s szintén marandó alkotásokat, vívmányokat hagy és tart fenn.

Hiszen az életben is látjuk és tapasztaljuk napról-napra, hogy minél inkább szegődik a művészet az ipar szolgálatába, annál erősebben fejlődik és szépül az, de viszont a művészet léte és jövője biztosítva van, mert a köztudatba és közhasználatba megy át. Itt leli meg kiforrhatásának háládatos és biztos éltet,

jövőt adó termékeny talaját. Idézzük csak a a költő szavait, ki mikor a virágok és vetemények csatájáról ír, végszavaiban ezt mondja:

Virágoknak illatában
Művészetnek élek én,
De mit ér a virág énnékem,
Ha nincsen hozzá – vetemény?

A *művészet* a virág, mely bódít, gyönyörködtet és nemesít, de a *munka*, a *mesterség*: a vetemény, amely nélkül nincsen – élet! A veteményeket nemesítik virággal, a művészetet pedig életre valóvá teszi a munka!

Majdnem minden mesterségnél vagyis iparnál látjuk azt, hogy a művészet formái és szabályai többé-kevésbé érvényesülnek. Különösen láthatjuk az építő- és butoriparnál, továbbá a kárpitos-, vas- és fém-, porcellán-, üveg- stb. iparoknál a művészet befolyását. Nem céloim a művészet és ipar történeti fejlődését tárgyalni, de legyen szabad annyit megemlítenem, hogy a legtöbb iparnál – mondjuk mesterségnél – a munkáskéz úgyszólván szolgálai utánzójává lesz a művészetnek. A művész megtervezi a dolgot, a munkáskezek meg szigorúan az ő felfogása, intenciója és kívánsága szerint készítik azt el. Visszaadják éreben, kőben vagy fában azt, amit a művész megcsinált valamely anyagból, vagy papírra lerajzolt. Ilyen esetben tehát a munka nem nevezhető önálló alkotásnak, hiszen eszmét nem adott hozzá, csak az előre megállapított és megtervezett formát csinálta meg, tette jobban láthatóvá, hozzáférhetővé!

Másképp van ez a nyomdászatnál. A könyvnyomtatás mesterségénél már az illető munkásnak egyéni tudása és izlése jut érvényre akkor, amikor a betűöntődei holt anyagot összerakva, abból a gyakorlatnak és célnak megfelelőt, a szemnek pedig nemcsak szépet, hanem sokszor művésziestet is alkot. Itt találkozik a művészet és a munka. Amit a művész megalkotott, azt a nyomdász akár betűöntődei anyagban, vagy rajzok, klisék stb. alakjában kell hogy jól fel tudja dolgozni. Neki nem elegendő más eszméje és anyaga, ő neki *magának* kell a holt anyagot úgy feldolgoznia, hogy az a nyomtatvány úgyszólván megszólaljon. S ekkor lép előtérbe a művészet. A művészet fejlesztése révén finomodik és csiszolódik ízlésünk, elménk újabb és újabb

dolgokkal foglalkozik; látásunk és ítélő képességünk erősödik, s ha ilyenkor a művészet velünk van: mindig jót és szépet fogunk tudni alkotni.

Hogy mikép jutunk a nyomdászatban a fejlődés eme helyes útjára, erről kívánok egyet-mást elmondani, valamint arról is, hogy a nyomdászat és művészet mikor vannak egymás szolgálatára.

Mielőtt azonban erre rátérnék, vessünk egy pillantást a könyvnyomtatás *muftjára*, illetve őskorára, és kísérjük figyelemmel annak fejlődését, hogy a *régi igazság* a mai modern korban is – ami ritkaság – megtaláljuk.

Történelmileg ki van mutatva, hogy a könyvnyomtatás egyike a legrégebb találmányoknak. Az emberiség és a kultúra szolgálatába azonban Európában csakis az új korban szegődött. Mozgatható, tehát szétszedhető írásjelek s képek Kinában már Kr. u. 620–907 közt léteztek, amelyekről ima-könyveket nyomtattak. Feltalálólul egy Piching nevű kovácsot említenek a régi iratok, aki agyagból készült különálló és tetszés szerint összerakható szóképeket csinált, melyek domborúak voltak; ezek felületét festékkel megkenve, nedvesített papirostromra tett rá, és kefével levonta, akár csak ma az úgynevezett »kefelevonatokat«. Ezek az őskori nyomtatványok csak egy oldalra voltak nyomva. Meg kell említenem még, hogy a kínaiak már ekkor ismerték a papirosgyártás módját. A kínaiaktól legelőször az arabok sajátították el a nyomtatást. Ugyanis 751-ben háborúba keveredtek egymással s ekkor az akkori – persze nem a mai értelemben vett – könyvnyomtatás titkait is megtudták. Bizonyítják ezt a X. századból való őskori nyomtatványok, melyek ép úgy mint a kínaiaknál, csak a papiros egyik oldalára vannak nyomtatva. Ez a szokás a kínaiaknál még ma is fennáll.

Hogy Kinába honnan jutott a könyvnyomtatás mestersége, ez még máig sincsen kikutatva. Következtetni lehet azonban azt, hogy talán a mezopotámiai kultúra szolgált erre befolyással. A kínai betűk hasonlatossága a khaldeai és asszír ékíratokkal e mellett látszik tanuskodni. Igen sok nyomot hagyott meg erre nézve az ókor. Hogy csak néhányat említssek, ilyenek a babiloni és tébai ásatásoknál talált préselt fölíratú téglák, vésett formák

segítségével előállított, sok betűvel ellátott égetett agyaghengerek; ezek voltak az asszírok krónikái, a mai értelemben könyvei. Athénben vékony vörösrézlapba térképeket vésték; a római fazekasok megrendelőjük nevét és a készítmény rendeltetését nyomták bele az edényekbe. Ime az ókori *ex libris*! Gazdag római családok gyermekeiknek játékszerű elefántesontba vagy fémbe vésett *összerakható és szétszedhető* ábécéket adtak.

A szétszedhető betűk, illetve a betűszedés alapeszméje tehát a világtörténelem legrégebb lapjaira vezethető vissza.

Európában azonban egészen a középkor végéig erről semmit sem tudtak. A kolostorok és szerzetek papjai írtak és másoltak ugyan könyveket, amit a ránk maradt kódexek bizonyítanak, de hogy a kézírás betűszedés váltsa fel, erre az eszmére csak halhatatlan nevű atyamesterünk: *Gutenberg János* jutott. Hiszen a XIV-ik, de sőt még a XV-ik század elején is, fémtáblákba, később pedig fatáblákba vésték azt, amit nyomtatni akartak. A szétszedhető betűkkel való nyomtatást tudvalevőleg a mainzi Gutenberg János, családi nevén Henne Gensfleisch körülbelül úgy 1430–1440 táján találta föl. Bár sokan igyekeztek már bizonyítani a mellett, hogy a könyvnyomtatás feltalálója nem ő volt: ma már nemcsak mi nyomdászok, hanem úgyszólván az egész világ őt tartja és ismeri el a könyvnyomtatás feltalálójának.

Vetélytársai, kiket a kutatók felszínre hoztak, a következők: első sorban a schlettstadti *Mentel* (Mentelin) János (1447-ben). Utána következik a bambergi *Pfister* Albrecht. Pfistert különben mint Gutenberg társfeltalálóját is említik. De a későbbi szorgos kutatások felderítették, hogy mindkettő Gutenbergnek a tanítványa volt. Az olaszok pedig *Castaldi* Pamfilió feltrei polgárt tartják a könyvnyomtatás feltalálójának (1442-ben). Meg kell még emlékezni *Fust* és *Schöfferről* is. Fust t. i. lefoglalta Gutenberg nyomdáját, s társául tette vejét, Schöffert, ki Gutenberg tanítványa volt.

Természetesnek találjuk, hogy legelőször a könyvnyomtatás feltalálásának hazájában, *Németországban* terjedt el a nyomdászat, úgy hogy 1480-ban már 23 nyomda létezett. Túltett azonban ezen *Olaszország*, ahol ugyanabban az időben a nyomdák száma már 40

volt. Az első 1464-ben Pannartz Arnold és Sweynheym Konrád állították fel a subiacói kolostorban. Az első arab betűket itt öntötte a fanói Gregorio, II. Gyula pápa megbízásából. *Franciaországban* 1470-ben Párizsban állították fel nyomdát Heynlin Hans és Fichet Vilmos, a Sorbonne tanítója. Az első nyomtatott mű, a Gasparini Pergamensis epistolarum opus Párizsban jelent meg 1470-ben. 1510-ben 20 könyvnyomtató volt Párizsban. *Hollandia és Belgium*: Maertens Dierick Aalstban 1473–76-ig, állítólag előtte Vesztfáliai János dolgozott mint könyvnyomtató. Brüggeben 1475-ben Mansion Colard, 1476-ban pedig egy szerzetesrend Brüsszelben állított nyomdát. A XVI-ik században pedig Antwerpenben Plantin Kristófnak volt nyomdája, amely akkoriban világhírű volt. El is nevezték a »világ nyolcadik csodájának«. Ez a nyomda három évszázadon át volt a Plantin-család tulajdona, ma városi tulajdon s Plantin-múzeum néven ismeretes. Leyden városának is volt egy ilyen híres nyomdász-családja: az Elzevir-család (1592–1680-ig). *Angliába* Caxton Vilmos, egy kiváló londoni kereskedő vitte be a könyvnyomtatást 1471-ben. *Svájcban*, Basel városában már 1468-ban voltak könyvnyomtatók; elsőnek a hanai Ruppel vagy Rippel Berthold van elismerve. Genfben Steinschauer Ádám 1478-ban, Zürichben pedig 1504-ben Froschauer Kristóf. *Spanyolországban* Zaragozában 1475-ben Flander Mátyás nevével találkozunk. Madridban 1500-ban állították fel az első nyomdát. *Portugáliában* 1489-ben Lisszabonban Zorba rabbi és Eliezer rabán héberbetűs kommentárt, a szászföldi Miklós és a morvaországi Valentin mester pedig latin és portugál könyveket készítettek. *Lengyelországban* Frank Swaybold krakkói nyomdája volt az első. *Oroszországban* Csernigovban állítólag már 1493-ban volt nyomda. De a mindenkori elnyomatás nem tűrte meg a sajtót, csak ideig-óráig. Megemlítésre méltó, hogy a Petersburger Zeitung első száma 1711 május 11-én jelent meg. A *skandináv* félszigeten Stockholmban már 1474-ben dolgozott egy vándor nyomdász. Norvégia Drontheim városában a XV. század közepe felé létesül nyomda. *Izland* szigetén 1531-ben volt nyomda. A *Balkán*-félszigeten csak 1727-ben létesült az első nyomda, az is a szultáné volt.

Afrikában a XV. század vége felé találkozunk könyvnyomtatókkal. *Amerikában* Mexikóban 1544-ben a német Cromberger János volt az első könyvnyomtató. *Ausztráliába* 1795-ben az angol kormány küldött nyomdai felszerelést. Az első nyomdász egy odadeportált gonosztevő volt. Jó kolléga lehetett az ipse, hogy olyan messzire – kiemelték.

Utoljára említtem *Magyarországot*, mert ennek nyomdásztörténete eléggé ismeretes. Azonban meg kell nagyjában emlékezni róla. Az első, az úgynevezett budai nyomda Mátyás király idejében keletkezett s *Hess András* volt a mestere. A budai nyomda megszűnte után 64 évvel, a XVI. században Ujszigeten létesül ismét nyomda. *Erdélyben* azonban már 1529-ben létezett nyomda, *Brassóban* pedig a híres Honter János-féle nyomda működött 1535–1599-ig. A XVI-ik században hazánkban (Erdélyt nem számítva, mivel ez akkor még külön ország volt) 26 nyomdahely volt. A XVII. században 13-mal több, a XVIII. században ismét szaporodott azon városok száma, amelyekben nyomdák létesültek. Végül a XIX. században, a forradalom kiütése és a cenzura eltörlése után rohamosan terjedt a könyvnyomtatás mesterisége. De a XX-ik században már igazán a gomba módjára szaporodnak a nyomdák. *(Folyt. köv.)*

Stalla Márton.

Gutenberg-utca Miskolcon

A miskolci nyomdászok azzal a kéréssel fordultak a tanácshoz, hogy a város valamelyik utcáját a könyvnyomtatás föltalálójáról: Gutenberg Jánosról nevezzék el. A tanács foglalkozott a kérelemmel; belátta ennek a kérelemnek a méltányosságát és megbízta a mérnöki hivatalt, hogy a városnak valamelyik még el nem nevezett utcáját a nyomdászipar megteremtője emlékére Gutenberg-utcának jelölje ki és erről tegyen javaslatot a tanácsnak. A miskolci lesz az első Gutenberg-utca Magyarországon. A székesfővárosi közmunkák tanácsa annak idején, amikor hasonló kérelmet terjesztettek eléje, tudvalevően elzárkózott a

kérelem teljesítése elől és érthetetlen okokból szebbnek tartotta a Bérkocsis-utca elnevezését a Gutenberg-utcáénál. – Pedig Párizsban, ahol az úgynevezett magasabb körökben még elég bőven burjánzik a németgyűlölet meg a sovinizmus, már régóta van Gutenberg-utca.

Korrektori munka

Tudvalevő dolog, hogy Németország legtöbb nyomdájában, ott t. i., ahol csak egy parányi gondot is fordítanak a nyomtatványok hibátlan voltára, úgyszólván az összes sajtótermékeket *kétszer* olvastatják át a korrektorokkal.

Hogy ez mennyire üdvös és célirányos eljárás, kitűnik abból, hogy a Németországból kikerülő olvasmányok, ha nem is hibamentesek, de korántsem bővelkednek annyi hibával, mint a mi nyomtatványaink. Nálunk például nem egy nyomda van, ahol egyáltalán nem is olvasnak házi korrekturát, hanem úgy ahogy a szedő szedte, el lesz küldve a szerzőnek, mert a tulajdonos, ki már úgyis rendkívül olcsón vette fel a munkát, csak nem pazarolja a pénzét a korrektornak a fizetésére!

Igaz, hogy a szerző aztán nem egy esetben ki is fakad az ilyen eljárás ellen, de ezzel vajmi keveset törődik az ilyen principális.

De nemcsak kisebb nyomdáknak tesznek így, hanem nagyobbakban is, ahol van ugyan korrektor, de az egyúttal revizor is, aki bizony édeskeveset ér rá a házi korrekturát pontosan és lelkiismeretesen elolvasni, ami nagyon is természetes, mert a túlhalmazott munka miatt nem is ér arra rá.

Hogy az ilyen félszeg eljárások egyes nyomdáknak előfordulnak, némileg az által menthető, mert ott nem áll rendelkezésre elég korrektor, sem pedig azok díjazására elég – tőke! De ott, ahol ezek a tényezők megvannak, még ott is, a legtöbb esetben, nagyon is kevés gondot fordítanak a nyomtatványok lehető legkevesebb hibával való előállítására. Erről különben már több ízben írtam!

Szerény nézetem szerint, ha nem is egészen a német szokás szerint, ahol a korrektor a

neki beosztott munkát először kéziratról, azután pedig kézirat nélkül olvassa át, be kellene vezetni a főnöknek azt a rendszert, hogy a már kész munkákat nyomás előtt egy erre kiszemelt korrektorral ismét átolvastassa; így nem egy esetben mentené meg a nyomtatványt a makulaturától, sőt óriási előnye is volna a nyomdának azáltal, hogy a revíziócsinálás nem tartana sokszor órákig, már pedig tudvalevő dolog, hogy nem a szedő, sem a korrektor, hanem a gép keresi meg a főnököknek a kenyeret, a részvényeseknek pedig a sokszor nagyon is busás osztalékot! Azonkívül pedig, ami szinte nem megvetendő dolog, a nyomtatvány mégis csak kevesebb hibával jelenne meg, ami ismét csak erkölcsi haszna volna a nyomdának.

Itt persze szükségesnek vélem kiemelni, hogy ezen *kétszeri* olvasást csak a nappal készülő munkákra értem, nem pedig a nappal szedett napi lapokra is, ahol tulajdonképpen a legtöbb esetben annyi ideje sincs a korrektornak, hogy *egyszer* olvashassa át rendesen a hasábot. Igaz ugyan, hogy egyes helyeken azt szeretnék, hogy ilyen *két-három* óra leforgása alatt készülő lapnál hiba nélkül olvasson a korrektor. No de olyan korrektor még nem született, de nem is fog születni, ha csak valamely furfangos amerikai vagy ángliusz ki nem találja, hogy ha lehet szedőgép vasból, amely óránként annyi és annyi ezer betűt szállít, miért ne lehetne vasból gép-korrektor, amely (nem aki!) óránként 20–25 hasábot tud expressz módjára liferálni – hiba nélkül. Hogy a korrekturák kétszeri olvasása ma már úgyszólván kikerülhetetlen szükségessé vált, ezt legjobban a lélek nélküli vaskollégáink által előállított munkák bizonyítják, ahol annyi a korrigálni való, hogy azt egyszeri olvasásra szinte képtelenség helyesen elvégezni, mert ma már a korrektornak nemcsak a sajtóhibákra kell figyelemmel lennie, hanem a gép által előállított technikai hibákkal is számolnia kell. Már pedig, ha ilyen nyomdász-nyelven elnevezett »zaftos« hasábot kell megolvasnia, bizony benne marad akkor nem egy hiba, hanem több is, no meg a szedő sem képes az ilyen mákos korrekturát hiba nélkül elvégezni. Már pedig ha ilyen eshetőségek előfordulnak, bizony elég megokolt a korrekturák *másodszori átolvasása*.

Tudtommal volt is Budapesten egy nagy nyomda, ahol ezen eljárást foganatosították elég szép eredménnyel, sőt nem egyszer hivatkoztak is ezen intézetre, hogy onnan a nyomtatványok úgyszólván hibamentesen kerültek ki; de úgy látszik, nem tudni mi okból, ott sem tartják már a *kétszeri* olvasást szükségesnek; de meg is látszik az onnan kikerülő nyomtatványokon, mert össze sem lehet hasonlítani az akkori és a mostani nyomtatványokat, mert bizony ezek tele vannak sajtóhibákkal, még pedig elég bokrosokkal! De nem is hallani többé dicséretet ez intézetről.

A másodszeri átolvasásoknak van még egy előnyük. Közismert dolog, hogy nálunk a szerzői korrekturák, csekély kivétellel, a lehető legrosszabbak. Ebből kifolyólag az a korrektor, aki a revíziók *másodszeri* átolvasásával meg volna bízva, egyszersmind átnézhetné a szedő által elvégzett revíziókat is, és ezáltal elejét lehetne venni annak a nagyon is drága időpazarlásnak, hogy a revizor, akinek az asztalán sokszor négy-öt revízió fekszik, az ily »zaftos« nyomtatványon – különösképpen a heti lapoknál, amelyek bizony botrányos módon rosszak – csekély negyedórásckákat, sőt nem egy esetben egy egész órát is eltöltön. Dolgozzon inkább a korrektor az ilyen utánnéző revízió egy órával többet, mintsem a revizor csak *tíz* percet, mert hogy is mondta csak egy nyomdászlegényből lett igazgató: »Eine jede Stunde, wenn die Maschine nicht geht, kostet dem Geschäfte circa zehn Gulden!« Ezeket megszívlelendő, nagyon is ajánlom a mi főnökeinknek, hogy a nyomdából kikerülő nyomtatványaikat ne *egyszer*, de *kétszer* olvassák át. *Wertf. Pászfi.*

Blmélkedések a betűről

(IV.) Az eddig elmondottak után természetesen, hogy a nyomdásznak a festék, a papíros és az összes egyéb nyomtatvány-alkatrészek hatóképességeit ismernie, és adott esetben egymáshoz hangolni tudnia kell. Ez alkatrészek egyike sem lényegtelen, s az elhanyagolása veszélyezteti az összhatást.

A nyomdásznak a sík tektonikájában van a fő munkaköre. A síkot fősosztani és fekete-fehér ritmusokkal jóhatásúan széjjeltagolni: gyerekjátéknak látszik mind a kezdő, mind a hozzáértő ügyes munkás, mind pedig a laikus ember előtt. Hisz a négyszögletes keret meg van adva, s egyebet sem kell csinálni, mint valamely séma vagy mintalap szerint – bár a formátumok szerint változóan – összeállítani a nyomtatvány képét adó elemeket.

E sémák és egyetemes irányú úgynevezett »manier«-ok a legnagyobb mértékben károsak a nyomdász munkájának értékére nézve, mert hiszen nincs is más céljuk, mint hogy őt, a nyomdászt, visszatartsák az önálló gondolkodástól, az egyénileg való, sajátos, becsületes formáló munkásságtól. De vajjon a szép ipari munka létrehozásakor lehet-e szó a gondolkozás nélkülözhetőségéről?

Régebben is, meg ujabban is sűrűn ajánlgatják a nyomdásznak, hogy a térbeli tagolás szempontjából tegye tanulmány tárgyává a természetet, valamint a festőművészetnek és építészetnek nagyobb, világra szóló alkotásait. Nagyon helyes ez az útbaigazítás, csak a megszívlelése ne történjék alacsony színvonalú, tisztán külsőleges értelmezéssel. Csak az architektonikus címszedés divatjának idejére kell utalnunk, amikor szélteben az volt a szokás, hogy valamely falbeli kitöltést, keretet adó oszlopokkal, talappal stb., egyszerűen rápréselték a könyv papírosára.

No hát ez már örültséggel határos fölületesség volt. A művészeti tárgyak, valamint a természet plasztikus megjelenési formái mögött a térbeli s világosságbeli harmóniáknak, az ide-oda irányuló erőknak és a terhelési energiáknak bizonyos törvényszerűsége rejtőzködik, amit bizony adott esetben okvetetlenül ki kellett volna előbb nyomoznunk és megértenünk. Az említett műtárgyakból – no meg a természetből – a tektonikai eszméket szépen kihámozni, s aztán tipográfiai értékekben, de természetesen hamisítatlanul, kifejezésre juttatni: ez már valóban érdemes dolog volna. Mert ami művészi: az lényegében egymással rokon marad mindenütt, csak a kifejezési eszközei változnak.

Áttérve a betűreformálás kérdésére, konstatálja Westheim, hogy a tizenkilencedik század az izlésbeli konvenciók széjjelmállásának

a kora. Az a biztosság, amely a stílusbeli öntudatnak az alapja: eltűnik a biedermeieres időkkel.

A tipográfiában ez az átalakulás már korábban is megnyilvánult. Egyes almanachok és egyéb könyvek szentimentális dekorációja mellett ott látjuk a német klasszikusok legelső kiadásait, amelyek kétségtelen jelei immár annak, hogy a nyomdászat a nagyiparrá fejlődés útján van. A betű előállítását külön mesterséggé válik, s kikerül a nyomdai officina négy fala közül. Mert bár az első önálló betűöntődét már 1656-ban megalapították Lipcsében: a teljes különválás időpontjául csak a tizenkilencedik század kezdete tekinthető.

A különválás egyik következménye az volt, hogy a legfőbb nyomdai anyag, a betű iránt való érzék a nyomdászoknál csökkenni kezdett, még pedig elég rohamosan s úgyszólván föltartóztathatatlanul.

Következett egy másik nagy jelentőségű esemény a tizenkilencedik század harmincas éve körül: a gőzgép gyors tér foglalása. Egy sereg új munkaerőt terelt ez a nyomdászat terrénumára, olyanokat, akikben több megértés és érzék volt a technikai processzusok iránt, mintsem tisztelet és megértés a tipográfiai produktumok szépségeit illetően; a gépet jobban istenítették, mint az azt megteremtő szellemet, és a kerekek forgását is jobban megcsudálták, mint az egész munka végső eredményét, amely bizony igen gyakran közönséges, sőt silány is volt.

Ez a közönségség azonban nem következik szükségszerűen a gép természetéből, s amennyiben voltak is ennek a nézetnek hangoztatói: a tizenkilencedik század egyik főadata volt, hogy ezt a hamis fölfogást megdöntse. Mert hát a gép mindenre képes, még a jó munkára is, mint az számtalan esetben bebizonyult.

És ezzel szinte önmagától merül föl a nyomtatványprodukciónak esztétikai megtisztulásának a követelménye.

Az ízlésbeli konvenciók imént említett széjjelmállásának egyes fokozatait kimutatni: már vagy tíz esztendeje nem jön újdonság-számba, s az új törekvéseknek mind a motívumai, mind pedig a fő-fő hangoztatói közismertek immár. A nyomdász-iparba új szel-

lemnek kellett bevonulnia, friss vér kellett a fölüdítéséhez. Ennek megvalósítására pedig első sorban a művészek voltak hivatottak. Azok a festők, akik emancipálni tudták magukat az élet konvenciói alól, és akiket produktumaink silánysága bizonyos utálattal töltött el: elkeseredett küzdelmet indítottak az elfajzott tradíciók ellenében. Szenvedélyes rohamaiknak olyan volt a hatásuk, akár a forgószél: a konvencionális korhatag mentsvárai ropogva roskadtak rakásra, és az újabb, időszerűbb fölfogásnak tere kezdett nyílni. Az ennek megteremtésére irányuló akarat nagy volt, már csak az ifjú akarat jellegzetességénél fogva, de éppen ezért egy kissé meggondolatlan is volt. Olyan apostoli egyéniségek, mint Morris s Burne-Jones formulázták meg az új irány hiszekegyét, s híveik mint megannyi misszionárius járták be a régi hitetlenség berkeit.

Helyzetük nem volt könnyű. Eddig szokatlan merészséggel, egyszerűen le akarták zárni a múltat, s az egyetemes kulturának – mint mondák – egy új fejezetét akarták megkezdeni. S mert a meglévőből semmit sem akartak továbbfejlesztésre érdemesnek elősmerni, új, vadonutaj kifejezési formákra volt szükség, mindegy, hogy bárhonnán is származzanak ezek. Voltak e misszionáriusok között tiszta látású és biztos ösztönű emberek – mint például Eckmann Ottó, Olbrich és Van de Velde is –, de voltak aztán olyanok is, akik minden alaposabb tudás és finomabb megsejtés híján kalandoztak egyik mesterségről a másikra.

Ma már nyugodtan elmondhatjuk, hogy az új stílus jegyében készült művészi produktumok között nagyon sok volt az éretlen avagy rossz sütetű dolog. S ez nem is csoda, mert hiszen a semmiségből, a kaoszából kellett akkoriban valami teljességgel újat teremteni, s a múlt idők hagyományaira nem volt szabad támaszkodni. Mindent meg kellett kísérlni, mindent meg lehetett merészelni; csak egynek nem volt szabad hiányoznia a hivekből: a lelkesedésnek.

A nagy művészeti forradalom kiterjedt a két legkonzervatívabb dologra: az üvegre és a betűre is. A betűre azért, mert a betűöntők kezében szégyenletesen elfajultak a hajdan oly szép típusok. A betűrajzolás benső szépségei, az egységes duktus karaktere iránt

való érzék mintha tisztára kiveszett volna az emberekből. A betűt mindenféle kacskaringózással és árnyékolással igyekeztek »szebbé« tenni. Az öntödék házi rajzolói voltak mindennek a mesterei, akiknek látóköre nem terjedt túl a rajztáblájukon, s akik áldották azt a napot, amelyen valami addig sohasem látott új zsonglőrösködést sikerült megcselekedniök azzal a szegény betűvel.

Lehet, hogy akadnak olvasóink közt olyanok, kik túlzásnak tartják Westheim ez állításait. Annyi bizonyos, hogy az előbb említett módon csak az úgynevezett díszbetűknek nagy tömege állhatott elő, mert a könyvbetű maga nem tűrte az árnyékolást meg a túlságosan kacskaringóssá tételt. De viszont az is igaz, hogy ha bárhol a világon jó formát sikerült találni, azt bűvészi gyorsasággal igyekeztek átformálni s utánózni mindenfelé; hogy aztán ezek az utánzatok és átformálások mindenféle karakterisztikumnak, határozott jellegnek híjával voltak: magától értetődik.

Hogy ezen az áldatlan helyzeten javítani lehessen, mindenek előtt olyan emberek sorompóba állítására volt szükség, akikben megvan mind a teljes felelősségi érzet, mind pedig a benső, ideális tisztaság tekintetében való hamisítatlan jóérzés.

S ebben rejlett a dolgok veleje. Nem az volt a kérdés, hogy lehet-e a betűrajzolónak a »művész« titulusra igényt tartania vagy sem, hanem az, hogy lehet-e olyan embereket belevonni a betűöntödék számára való munkálkodásba, akik silány munkát már csak a híruknek-nevüknek, reputációjuknak érdekében sem képesek végezni, és akik művükkel kész örömmel lépnek a legszélesebb körű nyilvánosság elé.

Csupán a karakter s egyéniség mutathatta meg a kivezető utat a régi kietlen vadonból. S csakhamar ezekben sem volt hiány, mint azt a fiatal betűtervező művészeknek: Eckmannnak, Behrensnek, Huppnak stb. sorompóba-állásából is láthatjuk.

E gárdának egész új formakincset kellett a maga számára kifundálnia. Klasszikus példa erre nézve az Eckmann-típus, amely valóssággal forradalmat jelentett a betűtervezés terén. A régi szabályok egyike sem volt szent az ifjú művész előtt, s a régi formáknak még csak a tekintetbevételétől is irtózott. Egyetlen

célja volt csupán e betűvel: az, hogy művészi gondolatait kifejezésre juttassa. Típusa az első és legjobb fegyver volt a művésztől és szellemtől eltávolodott betűcsinálók ellenében. Az őt nemsokára követő Behrens-betűvel egyetemben ez a betű törte meg az utat ama szép számú szabadabb művész számára, aki gondolattökéjét új betűformák lerakásával igyekezett hasznosítani.

Fölmerül már most az a kérdés: volt-e valaha a betűírás történetében arra példa, hogy a betűvetők teljesen öntudatosan arra törekedtek volna, hogy a betűben a maguk legtitkosabb lelki mozzanatait kifejezésre juttassák. Ugy-e, hogy nem? Ez a dolog eddigelé példátlan. És hihetetlen is lett volna, ha a korszellem is parancsolóan nem követelte volna a nyomda-típus okvetetlenül való fölfrissítését.

Már maga az is, hogy az Eckmann- meg Behrens-típusok után gyors tempóban jelentek meg újabb művészbetűk: bizonyítja eme nézet helyességét. Mély belátású és szigorú kötelességérzetű művészek állottak tehát ily módon a tipográfia szolgálatába, de mellettük kétes talentumok is becsúsztak a szent berkekbe, olyan alfabétákat követve el – még pedig igen tekintélyes számmal –, amelyek itt-ott talán eléggé »eredetiek«, de művészeti értéknek teljesen híjával vannak

Az eredetiség túlságos hajhászása a betűöntödék mai általános üzleti helyzetében találja meg a magyarázatát. Akárhány olyan újabb betűfajtánk van, amely létezését nem köszönheti másnak, mint a – szedőgépnak.

Lássuk, hogy miképpen. A szedőgép föl-tartóztathatatlanul terjed, és napról-napra újabb nyomdákat hódítva meg, ép a mindennapos tömegnyomtatványok anyagát illetőleg fenyegeti a betűöntőt fölöslegessé tevésével. Hogy ez nem következik be gyorsabb tempóban, mint ahogy látjuk: csak a régi üzemműformákba fektetett nagy tőkéknek, valamint annak köszönhető, hogy mind az egyes betűket, mind pedig a sorokat öntő szedőgép munkája ma még csak technikailag, nem pedig az izlés szempontjából is kielégítő.

Itt van aztán az a pont, amelynél a betűöntők a szedőgépekkel szemben a konkurenciát fölvtették: átengedik az utóbbiaknak a nyomtatvány-előállítás legalsó fokozatát, s

minden igyekezetüket olyan művészi betűk kreálására összpontosítják, amelyek jobb kiállítású könyvekhez meg előkelőbb akcicens nyomtatványokhoz elengedhetetlenül szükségesek. Ebben a törekvésükben támogatja őket a nyomdásznak meg a nyomtatványmegrendelőnek az a hajlandósága, hogy nem annyira a jól bevált, hanem az újdonsági mivoltát nézik a betűnek. A helyzet ma már olyan, hogy az öntödéktől a nyomdász jobbra csak azok legujabb specialitásait kéri, azokra kíváncsi, s természetesen azokat is vásárolja a legszívesebben. A divat a maga minden mellékkörülményeivel bevonult már a nyomdászatba is. Egy haszna mindenesetre megvan ennek is, az tudniillik, hogy a betű művészi továbbfejlesztésére irányuló kísérletek könnyebben kerülhetnek a nagy általánosság szeme elé.

Az a művészi gondolat, amely a betűben kifejezésre jut, nem lehet más, mint a kor érzéseinek mintegy a lecsapódása. Kérdés azonban, hogy a reformtörekvések utolsó tíz esztendejében tényleg konstataálható-e ilyes eredmény, avagy csupán tapogatódzás, kísérletezés-e a betűt tervező művészek munkálkodása?

Részben az, részben pedig nem az. Míg egy évtized előtt a művészi szellemnek a tipográfia keretén belül való fölzsabadítása volt a föladat, most már az anarkia ellenében kell küzdenünk.

Szívós enerzsiával sikerült a régi tradiciókat megtörni. Itt-ott megmaradt még valamicske belőlük, de ezek már nem veszedelmesek a jövődöbeli fejlődésre nézve; az az izléstelen hátramaradottság, amely bennük megnyilatkozik, magában viseli a bár lassú, de biztos enyészetnek a csíráit is.

Másképpen vagyunk azonban az új alkotásokkal. Itt az a föladatunk, hogy az igazán jót és maradandó értékűt kiválogassuk a rengeteg kaotikus anyagból. A sok új forma helyett egyetlen új betűformának kell uralkodóvá lennie, olyannak, mely megegyezik a huszadik század embereinek benső érzéseivel; olyannak, amelyet nem luxuskönyvek és a bibliofilek egyéb szellemi nyalánkságainak nyomtatására szántak, hanem amely egyformán alkalmas szép- és tudományos irodalmunk tolmácsolására, újságaink és reklámos

nyomtatványaink szövegének visszaadására. Praktikusnak és művészeti tekintetben értékesnek kell lennie e típusnak, s egyszersmind minden ízében demokratikusnak is, hogy a nagy tömegek – akiknek számára készül elvégre is a nyomtatványok óriási nagy százaléka – minden nehézség nélkül, rögtönösen megérthessék.

Művészeti tekintetben a könyvnyomtatást illetőleg eddig az volt a fő-fő cél, hogy a Kelmscott Press módjára egyes nagyon drága tipográfiai remekeket hozzanak létre. Mint Westheim mondja: világért se álljunk útjába az efféle törekvéseknek, ha mindjárt kicsinyeseknek látszanak is előttünk. De mi többet akarunk elérni. A luxuriózus nyomtatványokról elég gondoskodás történik amúgy is. Ki törődik azonban a roppant elterjedtségű népies nyomtatványoknak a külsőt illetőleg való illő megjelenésével?

Minderre megkaphatjuk a feleletet, ha a betűt nem csupán – mint most szokás – esztétikai jelenségül tekintjük, hanem a szociális tekintetben való komoly és nagy jelentőségét is meg tudjuk érteni. (Folyt. köv.)

A gyorsajtó olajozása

Á gyorsajtó és általában minden gép jó karban tartásának első föltétele az, hogy helyesen s kellő időközökben legyen kenve és olajozva, különösen olyan helyeken, ahol nagyobb dörzsolódási, illetőleg munkafölületei vannak. De ugyan hol az a nyomdaüzem, ahol a kenésből lelkiismereti kérdést csinálnának? Ha meg van kenve a gép: jó; ha nincsen: akkor is csak úgy szól a parancs, hogy hát »gyerünk tovább, kenés miatt nem állhatunk a géppel«! És megy is a gép mindaddig, amíg az ideggyilkoló csikorgás megállításra nem készíti a gépmestert.

Általában nagy hiba az, hogy az olajozást a segéd munkások teendői közé utalják. Mert hogy e derék munkástársaink kellő szakértelem híján miként végzik el ezt a munkát: sok régi és szomorú tapasztalatunk bizonyíthatja. Ugyanis rendesen csak a jól látható s könyv-

nyen hozzáférhető olajcsatornába eresztenek olajat, míg az eldugottabb lyukak, amelyek létezéséről különösen a fiatalabb vagy kezdő segéd munkásnak sokszor fogalma sincs: »éhen« maradnak. Hogy ez általában így van: különösen ott tapasztalható, ahol használatban állt gyorsajtókat szerelnek le. Ilyenkor aztán napvilágra kerülnek a hanyagság, lelkiismeretlenség és tudatlanság okozta bűnök, s látható, hogy egyik-másik dörzsolódási fölület föl van szagztatva, a csapágyak is ki vannak kopva, ami – föltételezve az anyag jóságát – onnan van, hogy a gépet nem olajozták elegendőképpen, s az illető géprészek gyakran szárazon, melegen szaladtak. Ez az oka a csapágyak kikopásának, míg a fölületek föl szagztatódása úgy következik be, hogy homokszemecskék kerülnek közibök. Természetes, hogy ha a gép rendesen s jól meg van olajozva, a homokszemecskék is sokkalta kevesebb kárt okozhatnak, mert az olaj az előnyomulásban megakasztja, sőt kifelé szorítja avagy az olajcsatornába viszi őket.

Az új gépek – melyeknél a melegen szaladás gyakoribb, minthogy a csapágyak egy kissé még szorulnak – a fölállítás után naponta legalább kétszer kenendők meg, sőt a nyomóhengerhez és festékező szerkezethez tartozó csapágyak még ennél is gyakrabban.

Akárhány géppel úgy vagyunk, hogy különöleg a legjobban fest, s csak ha közelebből vizsgáljuk meg, avagy dolgozunk véle: látjuk, hogy minden lötyög rajta; a hengerek járása az idő előtt való kopás következtében egyenlőtlen, s a festékezés ennél fogva rossz; a nyomóhenger és formaalap »ugrál« avagy »táncol«, és így nincsen »regiszter«, nincsen »pásslolás«; van »spísz«, szedés-megdülés és »smicc«.

Igaz ugyan, hogy ezeket a jelenségeket más körülmények is előidézhetik, de az is kétségtelen, hogy leghamarább a rosszul kezelt és hanyagul olajozott gépeken tapasztalhatók. Ezzel korántsem akarom azt mondani, hogy az említett jelenségek olajozással megelőzhetőek, hanem csak azt, hogy a *mindenkör* jól kezelt és olajozott gépeken ezek a bajok sokkalta ritkábban tapasztalhatók, mint a hanyagul kezeltéken.

Ezeknél fogva tartsa minden gépmester kötelességének és a saját érdekében állónak,

hogy ha már a munkaviszonyok következtében a gépet ő maga nem kenegetheti (ez az akadály sokszor fölmerül már azon oknál fogva is, hogy a gép állandóan működésben van; a működésben levő gép megolajozása pedig egyrészt nem ér semmit sem, másrészt meg veszedelmes lehetne az illető egyénre): ellenőrizze a segéd munkások eme munkáját, s olykor egy-egy hegyes drótszöggel tisztíttassa ki az olajtól begyantásodott lyukakat. Időközönként pedig – úgy két-három héten egyszer – mosassa meg jó nagy mennyiségű petroleum-adagolással az olajtól gyantás fölületeket is.

Az utóbbi években épült gyorsajtók fontosabb helyeiken ökolajozókkal vagy kenőcsavarokkal vannak ellátva. Az ökolajozók naponta hígan folyó olajjal, annak nemlétében háromnegyed rész olaj és egy rész petroleum keverékével megtöltendők, illetőleg utántöltendők. A kézi olajozás szintén ilyféle olajjal végzendő. A kenőcsavarok pedig napjában kétszer ráhúzendők. Természetes, hogy a gépet gyakrabban általános tisztításnak kell alávetni, amelynél azonban a suroló-vászón a lehetőséghez mérten *ne* szerepeljen.

Mind a munkaadó, mind pedig a gépmester adjanak, illetőleg vegyenek a gép kenéséhez elegendő időt. Ez sohasem lehet drága, mert sokkalta többbe kerül az a sok kár, amely a gép alapos megkenésének gyakori elmulasztása következtében szokott beállani. A már beállott defektusokat pedig utólagos olajfürdővel nem lehet jóvá tenni, sőt azok igen sok esetben teljességgel helyrehozhatatlanok.

Legyen tehát minden a gépet illetőleg érdekelt embernek folyton az eszében, hogy a rendesen kezelt és olajozott gép termelő képessége és élettartama nagyobb, mint azé, amelynél az olajozást elhanyagolták. *F. É.*

Betűvetési művészet

Iparművészetünk magas színvonalra emelkedett vezető organumának, a Magyar Iparművészetnek legújabb füzetében olyan díszokleveleket és kézzel írott egyéb oldalakat

talál az olvasó, ahol az elrendezésnek s a betűk formáinak önmagukból áradó művészi értékük van. Nem a hozzáadott dísz foglalja le kizárólagosan a szemet, hanem a szövegsorok összehatása, a gyöngyökként pergetett betűk s az itt-ott kilendülő vonalak adják meg az egésznek a zamatját.

De van ebben a füzetben egyéb is. Egy rövid magyarázó cikkecske, amely a lehető legvilágosabban fejti ki, hogy a betűvetés művészete – amitől némely nyomdász a maga rossz-értesültségében a mesterséget félti – mennyire elismerésre méltó célokot szolgál, s mennyire égető szükség van immár magasabb művészeti szempontoknak a betűöntődékben való fokozottabb érvényesítésére is. A cikkecskét, amelyet – páratlan temperamentumos stílusáról úgy sejtjük – Csakó Elemér dr., az Iparművészeti Iskola igazgatója írt, mintegy közös érdekből, a józan megértésnek érdekében bátrak vagyunk itt leközölni:

Morris óta figyel a modern iparművészet közönsége a betűkre is. Előtte a mesterember-kézen megsoványodott, szinte megnyúzott hajszálvékony betűk járták, melyeknek szövedéke szürke és színtelen képet adott. Ma már az erőteljes, jól olvasható, kellemes folthatásba rendezhető betűket szeretjük. Megtanultuk a nyomdászat régi mestereinek, az írásmintakönyvek művészeinek titkait. Kikutatunk a középkori barátiskola utolsó nagy betűvetőinek, az olasz minorita Lucas Paciulus mintalapjaitól kezdve II. Rudolf magyar szekretáriusának Bocskay Györgynek remekbe készült írott könyveik és nemesi leveleikig mindent, ami alkalmas a modern betűvetés művészetét megtermékenyíteni. S míg Angliában Morris és Crane kezdeményező lépései óta rendszeres betűvető-iskolákat tartanak fenn, a kontinens germán területén pedig Larisch vezérletével, akinek túlzásait is meg kell bocsájtanunk, ma már jóformán minden ipari, technológiai és grafikai iskolában vetnek betűt, addig nálunk is a nyomdászoknak az Iparművészeti Iskolában tartott esti tanfolyamán serényen folyt a munka a Korvinkódexek, a Bocskay-betűk, a régi magyar ónmázás edények festett s a cinkorsók vésett betűi alapján egy művészibb kibontakozás felé.

Ebben az aránylag kicsiny körben éledt

fel a modern okleveleknek és feliratoknak a régi céh- és nemeslevelek alapján tisztázott típusa. De a betűvetési gyakorlatok első sorban nagy hasznára voltak magának a nyomdászatnak. Azok a csiri-csaré díszek, melyeket a betűöntődék öntöttek, meglehetősen diszkreditálódtak. Senki sem akart sémák diktandójára dolgozni. A szállított dísz ép annyira nem belső szükségletből csatlakozik a betűkhöz, mint a budapesti házak gipszpalacsintái s kívülről hozzáaggatott renaissance oszlopai az architektúrához. Az eredmény az lett, hogy – mint azt a grafikai szakosztálynak az Iparművészeti múzeumban rendezett évvégi kiállításán bemutatott szemelvényekből láthattuk – egy egész sereg mesterszedő van már, aki kevés díszsel, ellenben annál több elrendezésbeli ügyeskedéssel komponál. A betűkkel kötött szoros barátság felfedte az iniciális hangsúlyozó értékét, a formák és színek konstruktivitásának törvényeit.

A vége – előre láthatjuk – az, hogy a fürge betűöntődék a betűvetés művészetét is kézbe veszik. Megtisztítják az ábécét a sallangoktól, beolvasztják a füzereket és az epileptikus vonalakat, a Richter-féle kőépítő szisztémájára összerakható összes díszeket s átlapják a kézírásból, mint egykor Gutenbergék, az egyszerű s világos típusokat, az iniciálisokat, úgy hogy az alkotás e téren a »hová mit tegyünk«-ből átalakul a »hová mit ne tegyünk«-ké.

Rövidebb közlemények

A Szakegyesület tanfolyamai. Az őszi évad beálltával a Szakegyesület választmánya egy nagyobb szabású grammatikai tanfolyamnak és egy sereg tudományos előadásnak rendezését vette föl a programjába. A grammatikai tanfolyam a magyar, német, francia s angol nyelvtan összehasonlító tanítását öleli föl, s a tanítást Wirtschafter Márk középiskolai tanár vállalta el, kit szaktársaink a korábbi nyelvkurzusokból máris előnyösen ismernek. – A tudományos előadások tartását a Galilei-Kör tagjai vállalták el, s e tekintetben a pro-

gramm a következő: 1910 szeptember 30: Vallás és tudomány (előadó Timár Miklós dr.); október 7: Népesedés és túlnépesedés (előadó Fazekas Sándor); október 14: A föld keletkezésének tudományos magyarázata (Korach Marcel); október 21: Újabb érdekes találmányok (Melocco Sándor); október 28: Az 1871. évi kommun-forradalom (Lefkovits Vilmos); november 4: A nő és a gyermek védelme (Timár Miklós dr.); november 11: A szem működése, betegségei és az azok elleni védekezés (Gergely Jenő); november 13 (vasárnap): A magyar zene fejlődése I., bemutatásokkal (Holló Béla); november 18: A vallás keletkezése és fejlődése (Timár Miklós dr.); november 20 (vasárnap): A magyar zene fejlődése II., bemutatásokkal; november 25: Az ember származása I. (Klein Zsigmond); november 28 (vasárnap): A magyar zene fejlődése III. bemutatásokkal; december 2: Az ember származása (folytatás); december 9: A szövetkezeti mozgalom (Halasi Béla dr.); december 16: A gépek az ember szolgálatában (Hermann Gyula); december 23: Az angol ipari forradalom I. (Székely Artúr); december 30: Az angol ipari forradalom; 1911 január 6: A nemi betegségek s az ellenük való védekezés (Rohonyi Gy.); január 13: Az iparművészet I. (Schwarz Aladár); január 20: Az élelmi szerek hamisításáról (Gál Ödön); január 27: Mindennapi jogi esetek (Székely Hugó dr.); február 3: Az idegbetegségek és azoknak megelőzése (Hárnik Jenő); február 10: Az iparművészet II.; február 12: múzeumi látogatás (vezető Schwarz Aladár); február 17: A repülés problémája (előadó Melocco Sándor). — Az előadások — a magyar zene fejlődését tárgyalóknak kivételével, amelyek kezdő ideje, vasárnapokra esvén, délelőtti 10 óra — minden pénteken esti fél 8 órakor kezdődnek a Szakegyesület üléstermében. Az előadásokat esetleg vita is követi.

Az Iparművészeti Múzeum és Iskola könyvtára szeptember 15-ikén nyílt meg a közönség számára. A könyvtár hétköznapokon (a hétfői nap kivételével) délelőtt 10–12-ig és este 6–8-ig, vasárnapokon s ünnepeken délelőtt 10–12-ig áll a közönség rendelkezésére. (Bejárat nappal: Üllői-út 33; este: Kinizsy-

utca 31.) Fölvívjuk a nyomdászok figyelmét erre a minálunk még egyetlen iparművészeti szakkönyvtárra, melynek gazdag anyaga van az iparművészetnek minden szakából, mihez hozzájárulnak kiegészítésképpen a hazai s külföldi szakfolyóiratok. A kutatóknak a könyvtári tisztviselők mindenkor szívesen a segítségükre vannak, s tanácsal szolgálnak a könyv kiválasztását illetőleg. A könyvtár használata: beiratkozás, ruhatár stb. teljesen díjtalan. Hogy szaktársaink mennyire nem használják ki a könyvtárban rejlő önművelődési alkalmat: mutatja az is, hogy az 1909–1910-iki évadban mindössze nyolc nyomdász váltott állandó látogatásra jogosító igazolványt.

Tanzer Miksa grafikai szaküzlete (Budapest VII, Akácfa-utca 50) átvette a berlini Typograph szedőgép-gyár képviselőtét. — E gyár alapítója, Loewe Izidor kereskedelmi tanácsos meghalt.

A Grafikai Intézet és Számlakönyvek Gyára Részvénytársaság legújabb mérlege 60.055'44 korona nyereséget tüntet föl. Ebből az értékcsökkenési alapha helyeztek 25.000 koronát; a fenmaradt 35.055'44 koronából az 1900–1910-iki évi osztalékszilványnak 12 koronájával való beváltására 24.000 koronát, a rendes tartalékalapra 2000 koronát, az igazgatóság jutalékára 4034'56 koronát, a felügyelő bizottság díjazására 1200 koronát, a tisztviselők díjazására 3000 koronát fordítottak, 820'88 koronát pedig az 1910–1911-iki üzletév javára vittek át.

Szaktanfolyamok a Grafikus Művezetők Egyesületében. Ez az egyesület október hó közepén költözködik be kényelmesen berendezett új otthonába, s így alkalma nyílik az alapszabályai értelmében való intenzívebb szakművelő munkára, s közte előadások, tanfolyamok tartására is. Az utóbbiak előkészítését illetőleg már ki is küldött az egyesület egy bizottságot. — Wózner Ignác alelnök különben e tárgyról a következőket írja az egyesület hivatalos közlönyében: »A művezetők különleges helyzetét tekintve, legelső sorban arra kell törekednünk, hogy tagjainknak alkalmat és módot nyujtsunk az állásuknak megfelelő szaktudás elsajátítására. Hogy ezt elérhessük,

egyesületi helyiségünkben tanfolyamokat és fölolvasásokat fogunk rendezni. Legelső sorban az idén életbe léptetett árszabályt fogjuk tagjainknak magyarázni, hogy annak nemcsak a nyomtatott betűjét, hanem a szellemét is megismerjék. Az árszabályt minden művezetőnek ismernie kell; de nemcsak a rideg paragrafusokat, hanem azt a szellemet is, amelyet a közös tanácskozások során annak mélyébe befektettek. Csak így kerülhető el a félreértés, amely ma még a művezető és személyzete között gyakorta előfordul. De ismernie kell a művezetőnek az árszabály minden pontját a munkaárak helyes kiszámíthatása végett is. — Az árszabály magyarázata után, körülbelül november hónapban, tanfolyamot rendezünk a munkaárak helyes kiszámításának gyakorlására. Azt ugyanis mindenkinek el kell ismernie, hogy a munkaárak megszabása egyik legkényesebb föladatát képezi a művezetőnek. Ugyancsak tanfolyam keretében óhajtjuk az egyesület tagjaival közölni a papiros körül szükséges tudnivalókat és ismereteket. És még más, a grafikus művezetők föladatait képező ismeretekre is ki fogjuk terjeszteni figyelmünket. Mindezeket komoly és erős akarattal kell megvalósítanunk, mert egyedül csak a tudás az, amelylyel elszigetelt helyzetünk dacára is meg tudunk felelni kötelességeinknek.»

Borítékunkat Spitz Adolf tervezte és szedte meg a budapesti Rigler-nyomdában. A nyomtatás is ebben a jó hírű-nevű és kitűnően vezetett műintézetben történt.

Magyarország és Ausztria papiros-kivitele a múlt esztendőben a következő volt: kész papirosból 572.326, kéregpapirosból 235.109, fa-cellulózából 788.625 métermázsa. A közös vámterület eme kiviteléből azonban Magyarországra nem sok esik: mindössze 13,3 százalék. — A monarchiabeli papiros- és cellulózgyárak 1909. évi termelése volt: 3,552.080 métermázsa papiros, 1,143.690 métermázsa kéregpapiros, 2,646.050 métermázsa faanyag, cellulóz meg szalmaanyag. A forgalmi statisztika adatai szerint Ausztriából Magyarországra 26 millió korona értékű papirossal meg papirosanyaggal hoztak be többet, mint megfordítva.

Nyugat címmel könyvkiadó részvénytársaság alakult Budapesten. Célja a »Nyugat« című folyóiratnak meg egyéb könyveknek is a kiadása. Részvénytőkéje 150.000 korona (százötven darab ezerkoronás részvényvel).

Hof nyomtatott először Gutenberg? Szépszámmú megbízható adat nyomán az volt eddig a közhiedelem, hogy Gutenberg a mainzi »Hof zum Jungen«-ben kezdte meg a nyomtatást, amely házat nagybátyja, Henne Gensfleisch 1443 októberében bérelte ki tíz tallérnyi évi bérösszegért, és a Strassburgból teljesen vagyontalanul visszatért föltalálónak műhelyi célokra rendelkezésére bocsátotta. Ez a ház még most is megvan a régi eredetiségében, bár történelmi jelentőségéhez mérten kissé el volt hanyagolva, s csak mostanában renováltatta meg — még pedig elég izlésesen — az a mainzi sörgyár, melynek tulajdonát képezi. Aki manapság a »Hof zum Jungen«-t meglátogatja, a könyvnyomtatás föltalálására vonatkozó művészi festményeket talál benne, s hozzáférhetővé lett az a mély pince is, mely Gutenberg tulajdonképpeni műhelyül szolgált. Ebben a pincében találták meg 1856-ban azt a Gutenberg nevével és az 1440-es évszámmal ellátott fasajtót, amely ma a drezdai múzeumnak legdrágább kincse.

Mainzban és Limburgban legutóbb olyan emlékeket fedeztek föl, amelyek arra vallanak, hogy a könyvnyomtatás föltalálása jóval korábbi időre esett, mint azt közönségesen hiszik. Ez emlékek tanúsága szerint a föltalásnak Gutenberg Mainzba való visszavándorlása előtt, tehát még Strassburgban kellett megtörténnie, amit ugyan a mainziak a maguk lokális patriotizmusában körömszakadtáig tagadnak, de a strassburgiak amennyire csak lehet erősítenek. A strassburgi városi tanács most az úgynevezett zöld hegyen, hol a Gutenbergnek is lakásául szolgált Szent-Argobasztusz-kolostor állott, emlékkövet állított föl, még pedig a következő szöveggel: »E helyen találták föl a könyvnyomtatást, és innen áradt széjjel a világhosszág.«

A dresden-heidenau Rockstroff & Schneider A.-S. az idei brüsszeli kiállításon megkapta a legnagyobb díjat, a grand prix-t. Nevezett cégnek a könyvnyomdai gépeiért jutott ki ez

a kitüntetés, míg egyéb gyártmányaiért, mint cartonnage- és könyvkötő-gépeiért: külön kapott aranyérmét.

Mergenthaler Ottomar-nak, a Linotype 1899-ben elhunyt föltalálójának *Frigyes* nevű fia tragikus halállal halt meg a minap New York közelében. Ötödmagával automobilos kiránduláson volt, és egy vasúti átjárónál összeütközött egy száz kilométeres sebességgel rohanó gyorsvonattal. Az automobillnak mind az öt utasa szörnyet halt.

A Magyar Iparművészetnek most megjelent hetedik füzetében Alpár Ignác meleg hangú cikkben méltatja a volt szerkesztőnek, Fittler Kamillnak az érdemeit. Margitay Ernő pedig az újabb német plaketteket ismerteti. Találunk még a füzetben részletes beszámolót a nyáron megtartott egyházművészeti konferenciáról, valamint iparművészetünknek a bécsi kiállításon való szerepléséről. Igen sok beszédes illusztráció is van a füzetben az említett cikkekkel kapcsolatban. Az apróbb rovatok az aktuális iparművészeti eseményekről számolnak be. — *A Györgyi Kálmán* szerkesztette igazán pompás folyóirat az Iparművészeti Társulat tagjainak tíz korona tagsági díj fejében ingyen jár; előfizetési ára ugyancsak tíz korona.

A plakát történetéből. A grafikai sokszorosító iparművészeteknek újabban mind hálásabb tárgyává kezd lenni a plakát-előállítás, és a külföldön már egész sereg olyan műintézet van, amely majdhogyan nem kizárólag ennek a reprodukcionális terméknek a gyártására rendezkedett be.

A modern nagyvárosokban ma már tömérdek a plakát és az utcákon tolongó embereknek alig jutna eszébe arra gondolni, hogy az utcán való hirdetés már az ókorban is szokásos volt. Természetesen nem ilyen csinos, sokszor igazán művészi formában, mint manapság, hanem egyszerű, kezdetleges módon. Pompéji romjai közt a herkulánumi kapu egyik széles oszlopán külön kis fülkéket találtak, melyek valamikor kizárólag hirdetési célokra szolgáltak. E helyen hirdették a színházak előadásait és más multságokat. Ha már nem maradt hely, egyszerűen bemeszelték a régi

hirdetést s arra írták az ujat. Innen van a latin album elnevezés is a hirdetés megjelölésére. A középkorban már a templomok és iskolák kapuit használták fel e célra, sőt a XVI. században a képes hirdetések is divatba jöttek, melyek leginkább bucsújárásra, vagy katonaujoncozásra hívták a közönséget.

A plakát óriás mértékben való elterjedése a múlt század második felére esik. Amerikában jött divatba a hirdető-oszlop föllállítása, melyen aztán a leleményes üzletemberek bizarr és ötletes formában kezdték árúikat kínálni.

Különösen a meglepő, szokatlan és mégis érdekes képekre vetették a fő súlyt. Ekkoriban kezdték el a pályadíj kitűzését s lassan-lassan nevesebb művészek is rajzolni kezdték plakátképet. De a rövid és velős szöveget is fontosnak tartották már s gazdag cégek néha egy-két ötletes szóért száz dollárt is fizettek.

A múlt század vége felé a francia Chéret lett a legdivatosabb plakátkészítő, aki kezdetben csak egyszerű litografus volt, de gyönyörű plakátjaival vagyont szerzett s csakhamar a Chaix-Chéret nevű óriási plakátgyár igazgatója lett. Különösen a nőalakjai világhírűek. Neves plakátkészítő volt mellette még Grasset is, aki kiváltképpen a színezésben volt mester, úgy hogy még a tinta- és csokoládé-hirdetése is föltűnést keltettek.

S ez a megnövekedett műipari ág egyre hódít. Ma már övé az utca s az emberekre, akik a póstán érkezett reklám-nyomtatványokat javarészt olvasatlanul dobják a papirkosárba, a kereskedelem és ipar szempontjából igen nagy hatással van.

Egy amerikai nyomdász-zsurnafiszta életéből. Az amerikai milliomosok gárdájában egy újságíró, J. Gordon-Bennett a hetedik, még pedig lapja, a New York Herald révén. Lapját s vagyonát semmiből teremtette ez a csupa acél-ember, akiben tömérdek volt az elmés találékonyság és ugyanannyi a jókedv. Ez az amerikai milliomos — nem amerikai. Skót születésű katolikus, szülei papnak szánták, szemináriumban neveltették; megszökött, jó messzire az Egyesült Államokba és újságírónak szegődött. Bibliája pedig Franklin Benjámint önéletrajza lett, egy akkoriban igen nevezetes könyv. Halifaxban kezdte meg dolgát, onnan Bostonba vándorolt. Hogy betevő

falatja legyen, beállott *nyomdásznak*, majd *korrektor* lett belőle; összekuporgatván néhány garast, New Yorkba utazott, hogy ott talán inkább boldogul. Próbált mindenféle mesterséget, a csizmatisztítástól a nevelősködésig: nem tudott zöld ágra vergődni. Később mégis rendes keresethez jutott, mikor a New York Inquirerbe parlamenti karcolatokat írogatott, névtelenül. 1835-ben már volt egy kis megtakarított pénze, félretett körülbelül 300 dollárt. Ekkor beállított Horace Greeleyhez, a New York Tribune későbbi tudósítójához, hogy: gyere, alapítsunk ujságot.

– Hát a pénz?

– Van vagy háromszáz dollárom.

– Nem elég.

Szó nélkül otthagya Greeleyt s néhány nap múlva ő maga alapított lapot New York Herald címmel. A Heraldnak ma tizennégy palotája van. A Nassau-Streeten, egy pincehelyiségben volt az első szerkesztősége. A berendezés: egy faszék, két üres hordón egy fenyődeszka az asztal, egyéb semmi. Bennett maga árulta az ujságot, ő maga volt a kiadó, tulajdonos, riporter, szerkesztő, könyvkötő és rikkancs; hirdetőinek, ha írni nem tudtak, ő fogalmazott hirdetéseket, így kaparva össze minden szombatra a nyomdaköltséget. Dolgozott naponta tizennyolc órát, pedig innen-onnan már el is mult negyven esztendő. Nem volt barátkozó természetű, mások kedvében nem járt, – ha nagyon meg volt elégedve, írás közben fűtyörészett. Valami Brandreth nevű patikus talált föl valami jeles pirulát, aminek állítólag jeles tulajdonságai voltak. Voltak . . . Első sorban az a jeles tulajdonsága is megvolt ennek a pirulának, hogy Brandrethnek milliókat jövedelmezett. De hogyan? Úgy, hogy a kitűnő patikus megsejtette idejében, amit akkor más kevésbé sejtett: a reklám hódító hatalmát. Fölkereste Bennettet s egy kerek summában megállapodtak a pirula szüntelen hirdetésére. Pompás, – gondolta Bennett – legalább kitelik szombatra a nyomdaköltség . . . Egy esztendő múltán már nyolcoldalas lett a Herald s húszezer példány kelt el belőle naponta és Bennett hetenkint ezer dollárt keresett rajta. 1838 április 25-én érkezett New Yorkba az első gőzhajó Európából, a Sirius, néhány óra múltán a második, a Great Western –

meg volt teremtve a gyors közlekedés. James Gordon Bennett jegyet váltott a Siriusra, bejárta Angliát és Franciaországot, tudósítókat szerződtetett; visszatérván Amerikába, egy jachtot szerelt föl s azt híreiért az érkező gőzösök elé küldte, hogy a Herald adhasson első hírt. Néhány óra, sőt néhány perc elsőbbségért busásan fizetett. Mire a hajó kikötött, a Herald már szórta a legfrissebb európai híreket – de aratott is busásan. A Heraldból pontos, biztos, gyors értesülései révén hatalom lett, esküdött rá egész Amerika. Mert a hidegfejű, a józan amerikai nem véleményt kér hírlapjaitól – anyagot, saját véleményének megalkotásához. A Herald sikere kétségbe ejtette versenytársait. 1840-ben kilenc new-yorki ujság rontott neki, hogy megfojtsák. Számokkal felelt: a kilenc lap együtt 36.550 példányt nyomtat naponta, a Herald 51.000 példányt ad el mindennap . . . A kábel, az amerikai észak-déli háború, a porosz-osztrák háború, a porosz-francia háború, megannyi kincses bánya volt a Heraldnak. Az észak-déli háború alatt Bennett csak harctéri tudósítóinak harmadfél millió tiszteletdíjat fizetett; a porosz uralkodó békét biztosító beszédének távirati díja (Szadova után) 7000 dollár volt. 1866-ban fiát, ifj. Bennettet vette maga mellé, aki módot talált, hogy angol dolgokban magának a Timesnek az értesüléseit is megelőzze.

Az öreg Bennett 1872 június 1-én halt meg; óriási vagyon maradt utána, s a lap.

Fiától kérdezték:

– Igaz, hogy a lapot el akarja adni?

– Nem igaz, – volt a válasz. – New Yorkban nincs annyi pénz, hogy árát adhatnák a Heraldnak.

Morócz Jenő egy kiadatlan költeménye. Mengint a kezünk közé került egy azok közül a Gutenberg és a könnynyomtatás dicsőségét zengő szép költemények közül, amelyeket nagytehetségű nyomdászpoétánk, Morócz Jenő írt hol ebből, hol meg abból az alkalmából. Kár volna, ha elveszne e mély érzésű, gyönyörű versekből csak egy is, s ha költőnk a maga szerénységében nem is tulajdonít nekik különösebb értéket: annál többre tartjuk azokat mi, és ha megkaparíthatunk egyet-egyet közülök, menten közkinccsé igyekezünk azt tenni. Legujabb »szerzeményünk«,

amelyet néhány esztendővel ezelőtt valami János-napi ünnepre írt Morócz, így hangzik:

Örök dicsőség, Gutenberg, nevednek,
Hű fiad ma téged ünnepelnek
És homlokodra fonnak koszorút.
De nincsen annyi lomb s virág a földön,
A szép természet bárhogy tündököljön,
Élég virágot adni mégse tud.

Ha volt a földnek már egy jötevője,
Ha szellem és ész haladott előre
A hosszú, véres századok során,
Ha vakító fény áradt szerteszéjjel
Nehéz csatát harcolva a sötéttel:
Ugy minden téled származott csupán!

A tudomány ha nem barangol árván
S pacsirtahangú költőknek danáján
Ha millióknak lelke ittasúl;
Ha elvek, eszmék jutnak győzelemre:
Oh azok is csak tégedet köszöntve,
Téged dicsérnek szakadatlanul.

Elmulhat minden. Országok letűnnek,
Trónok megingnak, semmiségbe dűlnek,
Megsemmisülnek népek ezrei:
Csupán te állasz műveddel keményen,
Viharok közt is büszkén és kevélyen,
Téged nem bír a vész kidönteni.

Minden halandó. Elvész a salakban
A gyémánt is. Csak te vagy halhatatlan,
Örök időig fenmarad neved.
Az emberiség mindent kigúnyolhat,
Csak egy van, amit sárba soh'se dobhat:
Az érted égő hálás kegyelet.

Papok vagyunk nagy műved templomában;
A sötétséggel folytatott tusában
Világíts nekünk, drága Mesterünk!
S e szép napon itt, fáklyát gyújtva néked,
Szálljon reánk is vissza büszke fényed,
Hogy hozzád mindig méltóak legyünk!

Szerkesztői üze- netek

X. Y. — Óriási tévedés. A Gutenberg-Bund egy már végvonaglások közt tengődő sztrájkörö-egyesület, a Gutenberg-Gesellschaft pedig nagytekintélyű tudományos társaság, amelynek a könyvnyomtatás történetére meg a nagy fölhalálkozó személyére vonatkozó adatok kikutatása és föltárása a célja.

H. D., Budapest. A mellékletek dolgában most a szakbizottság intézkedik; a szerkesztőség egyáltalában nem foglalkozik az ilyes ügyekkel. Levelét eljuttattuk tehát az illetékes fórumhoz.

K. — A vidékiek pályázata téves. A novemberi borí-
ékról van szó, s október 20-ikán jár le a terminus. Mos-
tani füzetünkben már kikorrigáltuk a dolgot.

Érdeklődőknek. A Grafikai Szemle novemberi füzeté-
nek szerkesztőségi zárata: november 3.

Választmányi ülések

Jegyzőkönyv a Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakköre választmányának 1910. évi szeptember hó 27-ikén tartott üléséről:

Jelen vannak: Pollák Simon elnök, Pavlovsky J. Alajos I. alelnök, Walter Ernő II. alelnök, Wanko Vilmos I. titkár, Borszik István pénztáros, Schornstein Jakab ellenőr, Boros Dezső I. gazda, Goldberger Ármin II. gazda, Burgheim Károly, Busay Balázs, Faltusz Ede, Hajnal A. József, Gyöngyösi Sándor, Hock Károly, Janovszky János, Klein Ármin, Kizsol László, Novák László, Poduska Lajos, Spitz Adolf és Werth László választmányi tagok. — Távolmaradásukat igazolták: ifj. Aigner Antal, Bárány Nándor, Bauer Henrik, Fekete Béla, Hollóssy János, Morócz Jenő, Novitzky N. László, Pollák Aurél II. titkár, továbbá Peidl Gyula.

Elnök üdvözli a megjelenteket és a választmányi ülést megnyitja.

A mult ülés jegyzőkönyve fölolvastatván, hitelesítettik azon pótló határozat elfogadásával, hogy a házi pénztárosok jutaléka felévenként esedékes.

A mai ülés jegyzőkönyvét Hajnal A. József és Kizsol László fogják hitelesíteni.

Az elnöki jelentések kapcsán fölolvastatik a Részvénynyomda átirata a Grafikai Szemle előállítására vonatkozólag. Tudomásul szolgál; egyben megbízatik az elnökség, hogy újabb megkeresést intézzen a Részvénynyomda igazgatóságához az új árszabás életbelépésének idejére vonatkozólag.

Pavlovsky J. Alajos, a szakbizottság elnöke jelentést tesz a szaktanfolyami bizottság működéséről. Bejelenti, hogy a bizottság üléseire több kívül álló szaktársat is meghívott, valamint a Magyar Nyomdászat szerkesztőségét is.

Tudomásul szolgál.

A tanfolyami bizottság megállapította a tanfolyam tervezetét, mely szerint csoportkurzusok rendeztetnek, melyeknek kezdete, szakelődői stb. a következő ülésen állapíttatnak meg. Iskolaterem átengedéseért a fővároshoz fordulunk.

Beszéde további kapcsán a szakbizottság elnöke nagy vonásokban megismerteti a szaktanfolyamoknak a szedőkre vonatkozó tervvázlatát, s jelenti, hogy a gépmesterek számára szolgáló tanfolyam tervezetének kidolgozását Faltusz kolléga vállalta.

Faltusz Ede a választmány elé terjeszti a szaktársi körök támogatásával létesítendő szaktanfolyam tervezetét, s azt behatóan indokolja.

A választmányi hosszúságos vita után kimondja, hogy tudomásul veszi a bizottság jelentését, s megbízza, hogy a csoportkurzusos tanfolyamokat úgy a szedők, mint a gépmesterek részére legkésőbb október hónap végéig indítsa meg.

Faltusz Ede indítványához, illetőleg a tanfolyami szervezeti szabályok tervezetéhez a választmány hozzájárul, s azt bővebb megvitatás céljából albizottságnak adja ki. E bizottság tagjai: Pollák Simon elnöke alatt Pavlovsky J. Alajos, Borszik István, Wanko Vilmos, Peidl Gyula, Faltusz Ede, Janovszky János, Novák László, Werth László a választmány részéről, továbbá a bizottságban

való működésre fölkéretnek: Lerner Dezső, Janovits Ferenc és Fuchs Zsigmond.

Elnök jelenti, hogy az országos agitációra vonatkozó határozat az elintézés stádiumában van, és hogy a karácsonyi kiállításkor szükséges táblákból kétszáz darab rendeltetett meg.

Boszik István pénztáros jelentése a pénztár állapotáról és a tagsági forgalomról tudomásul szolgál.

Kimondja a választmány, hogy az idén egyelőre csak három estély rendezését tervezi, mivel az eddig használt Gutenberg-otthonbeli helyiség többé ily célra nem adatik bérebe, és így kénytelenek vagyunk idegen helyiség után nézni, ami a helyiségbérek túlmagas voltát vonja maga után.

A tagsági forgalom emelése érdekében a házi pénztárosok értekezletre hivatnak egybe, a Typographiában cikk alakjában fölhívás tétetik közzé és a taggyűjtő ívek az idén is kibocsátatnak.

A szolnoki csoport köszönőlevele és a Főnökegyesület körlevele tudomásul vétetnek; Kovács Antal tagtárs kérelme teljesítettik.

Több tárgy nem lévén, ülés vége.

I. titkár.

Dályázataink részletezése

A Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakköre választmányának megbízásából az ennek kebeléből választott szakbizottság a magyar könyvnyomtatók fokozottabb szakbeli tevékenységre buzdítása végett pályázatot hirdet a Grafikai Szemle legjobb szedésű és (ettől függetlenül) legjobb nyomtatású mellékleteire. A pályázaton való részvételnek első és fő feltétele, hogy az illető pályázó a Könyvnyomdászok Szakkörének tagja legyen. A pályázat havonként megismétlődik harminc-harminc korona szedői és (ettől függetlenül) tíz-tíz korona nyomtatói jutalomdíjjal, amely összegek lehetőleg kiadatnak az illető hónapban megjelent mellékletek legjobbika szedőjének, illetőleg a legjobb nyomtatási munka végzőjének. A szedői jutalomdíjra irányuló pályázatokon csak olyan munkálatok vehetnek részt, amelyeken a szedési elem is kellőképp képviselve van. A mellékleteknek előbb már okvetlenül ki kellett valamely célra nyomtatniok s a Grafikai Szemle számára egyszerűen csak továbbnyomtatniok. Ennek biztosítása okáért az ilyes mellékleteknél csak a papirosnak az árát térítjük meg. Az egyes hónapokra eső pályázatokon mindazok a mellékletek vesznek részt, amelyek az illető hó 5-ikéig szerkesztőségünkhez beérkeztek, illetőleg a vidéken postára adtak. Későbbben földott példányok a következő hónapra maradnak. Példányszám 1500. A papirosról szóló számla a küldeményhez melléklendő.

* * * * *

E pályázat kiegészítéseképpen fölhatalmazta a választmány a szakbizottságot, hogy szedésvázlatokat vásárolhasson darabonként öt koronájával. Azok a szaktársak tehát, akiknek munkaviszonyai különben nem engednék meg a Grafikai Szemle számára való munkálkodást, vagy akiknek egyáltalában nincs alkalmuk arra, hogy akcidens munkákat is készítsenek: alkalmat találnak arra, hogy mester-szedői tudásukat és jóízlésüket a köz érdekében érvényesítsék, még pedig — a munka jósága és alkalmatossága esetében — némi díjazásra való kilátás mellett is. Magától értődik, hogy a szakbizottság föntartja magának az

esetleges apróbb változtatásokra való jogot, ez azonban nem szünteti meg a díjazásra való jogosultságot. A vázlatok — melyek közül a kivitelre el nem fogadottak kívánatra visszaküldetnek — a Grafikai Szemle szerkesztőségéhez küldendők (V, Hold-utca 7).

* * * * *

Pályázatot hirdet továbbá a szakbizottság két a Grafikai Szemlében megjelenendő szakcikkre és a Kör tagsági jegyére. Általános föltételek mind a két pályázatra vonatkozólag: 1. A pályázatok bármelyikében is csak a Könyvnyomdászok Szakköre tagjai vehetnek részt. 2. Az összes pályaművek idegen kézírással írva és címezve, jelígyével ellátva, a pályázó nevét magában rejtő jelígyes levél kíséretében az egyes pályázatok különleges föltételeiben kitüntetett határidőig a Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakkörének címére (Budapest, VIII. kerület, Bérkocsis-utca 1. szám, Gutenberg-Otthon) küldendők. 3. Világosan föltüntetendő a borítékon, hogy a küldemény pályázatra van szánva. 4. A pályaművek fölött a Kör választmánya által kiküldött bizottság dönt, és bírálatát a Grafikai Szemlében közli.

Különleges föltételek:

I. A szakcikkre vonatkozólag:

Írassék egy szakcikk »Hirdetés-szedés« címen a lehető legszélesebb alapon, de legföljebb ötszáz sornyi terjedelemben. Pályázók kötelesek e szakcikket példákkal is illusztrálni; e példák mennyiségére nézve azonban semmiféle korlátozás nem tétetik. E pályázaton természetesen csak szedő szaktársak vehetnek részt. Pályadíj az Ács-Mihály-alap kamatainak fele: 50 korona. Határidő: 1910 október 31-ike.

Írassék egy »Hogyan kell a gépmesternek a mester-szedővel együtt dolgoznia?« című cikk, ugyancsak a legszélesebb alapon s legföljebb ötszáz sornyi terjedelemben. E pályázaton csakis gépmester szaktársak vehetnek részt. Pályadíj az Ács-Mihály-alap kamatainak fele, vagyis 50 korona szolgál. Határidő: október 31.

II. Körünk tagsági jegyére vonatkozólag:

E tagsági jegy szövege a következő:

»Tagsági jegy, melynek értelmében szaktárs, »mint a Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakkörének rendes tagja, ennek céljait elősegíti és összes kedvezményeiben részesül. Budapest, 19.....
..... titkár. elnök.

»Kivonat az alapszabályokból:

»1. §. A Körnek címe: Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakköre. Székhelye: Budapest.

»2. §. A Kör céljai:

»a) a szakismeretek és a műizlés terjesztése és tökéletesítése a könyvvar és általában a sokszorosító iparágazatok terén;

»b) tagjai kölcsönös érintkezésének előmozdítása, s a »szaktársias összetartás bensőbbé tétele.

»3. §. Az e célok elérésére szolgáló eszközök:

»a) Grafikai Szemle címen szakközlönynek és esetleg egyéb szakmunkáknak is a kiadása, valamint szakirodalmi műveknek a tagok által megszerezhetővé tétele;

»b) szaktanfolyamoknak, szakelőadásoknak, szakkérdéseket tárgyaló vitaüléseknek és szaktanulmányi kirándulásoknak rendezése;

»c) pályázatok hirdetése szakmunkákra;

»d) állandó helyiség, olvasó-szoba és könyvtár föntartása;

»e) a tagokat és családjukat szórakoztató mulatságok rendezése.«

É pályamű papírosnagsága $8\frac{1}{2}$ – $13\frac{1}{2}$ cm.; tiszta rajz nem lehet, a szedésnek okvetetlenül dominálnia kell; ez után nem zárja ki azt, hogy a szédést rajzzal kombinálja a pályázó.

A pályamű legfőbb három színben tervezendő, és domború nyomtatás teljesen mellőzendő.

Teljes kivételű vázlatok is részt vehetnek a pályázaton, de megkiváncsítjuk, hogy a méretek pontosan betartassanak, különben figyelmen kívül hagyatnak.

Kikötöttük, hogy a tagsági jegy függőleges legyen; az egyik oldalán a jegy, a másikon pedig alapszabálykivonat szövege nyerjen elhelyezést.

Pályadíj a Grafikai Szemle 1909. évi mellékletpályázatainál ki nem adott díjak szolgálnak. Első díj 50 korona, második díj 30 korona, harmadik és negyedik díj 20–20 korona. E díjak közül a második díj okvetetlenül gépmester szaktársnak adandó ki, miért is nyomtatás tekintetében a pályamunkák külön elbírálásban részesíttetnek.

A pályamunkák beküldésének meghosszabbított határideje: folyó évi október 31-ike.

A pályamunkák csakis abszolút becsű munkáknak adtnak ki.

* * * * *

Mindezekon felül a vidéki tagok szakbeli tevékenységre buzdítása céljából pályázatot hirdet a szakbizottság a Grafikai Szemle borító címlapjának megtervezésére, illetőleg szedésére és nyomtatására.

Föltételek:

1. A pályázaton kizárólag a vidéken dolgozó kortagok vehetnek részt.

2. Csakis nyomdai anyagból szedett és két színben nyomtatott pályamunka vétetik figyelembe.

3. A pályaművek idegen kísérettel és címezzel, jelképpel ellátva és a pályázó nevét magában rejtő jellegű levél kíséretében 1910. évi október 20-áig a Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakköre címére (Budapest VIII, Bérkocsis-utca 1. sz., Gutenberg-Otthon) küldendők.

4. A kitűzött pályadíjak csakis abszolút becsű munkáknak adhatók ki.

5. Pályadíj a Magyar Nyomdászok Évkönyve 1910. évi kötetének vidéki mellékleteire kiírt, de ki nem adott díjak szolgálnak. Első díj 30 korona, második díj 20 korona, harmadik díj 10 korona; végül egy negyedik díj is tüzetik ki elismerő oklevél képében.

6. A díjak közül a második díj okvetetlenül gépmester szaktársnak adatik, miért is a nyomtatás külön elbírálás alá esik.

7. Az összes pályamunkák a karácsonyi nyomtatványkiállításon ki lesznek állítva.

Könyvtári duplikátumok

Fölvívjuk a vidéki tagcsoportok figyelmét a budapesti központ könyvtárában levő duplikátumokra. Ezekből—míg az alantabb jelzett készlet tart— a központi választmányhoz intéselt megkeresésre díjmentesen bocsátunk példányokat a rendelkezésükre. — A duplikátumok a következők:

I. Különböző szakmunkák:

1. Augenfeld-Barta E.: A Könyvnyomdászok Szakköre továbbképző tanfolyamainak 1907–1908. évi értesítője	12 példány
2. Butkovszky B.: A szabadkézi rajz	50 "
3. Csernátony Gyula: Tótfalusi Kiss Miklós élete	52 "
4. Frank Lajos: Az idegen szavak helyes elváltatása	14 "
5. Láng J. Lipót: Emlékkönyv a Könyvnyomdászok Szakkörének tízéves működéséről	4 "
6. Löwy Salamon: Nyomdai vázlatkészítés	280 "
7. Morócz Jenő: Huszonöt esztendő. (A Könyvnyomdászok Szakköre negyedszázados főnnállásának emlékére)	182 "
8. Tanay-Novák L.: A Könyvnyomdászok Szakköre szaktanfolyamainak 1904–1905. évi értesítője	2 "
9. Magyar Nyomdászok (különbéle)	10 évfoly.
10. Deutscher Buch- u. Steindr. (különbéle)	10 "
11. Typographische Jahrbücher (különbéle)	3 "

II. Évkönyvek:

Az 1889. évi kötetből összesen	10 példány.
" 1890. " " " " "	32 "
" 1891. " " " " "	3 "
" 1892. " " " " "	20 "
" 1893. " " " " "	20 "
" 1896. " " " " "	21 "
" 1897. " " " " "	3 "
" 1898. " " " " "	16 "
" 1899. " " " " "	11 "
" 1900. " " " " "	109 "
" 1901. " " " " "	54 "
" 1902. " " " " "	158 "
" 1903. " " " " "	158 "
" 1904. " " " " "	47 "
" 1905. " " " " "	14 "
" 1907. " " " " "	14 "
" 1908. " " " " "	22 " és
" 1909. " " " " "	296 "

Fölvívás a szak- társakhoz

A szakbizottság elhatározta, hogy a karácsonyi ünnepek alatt nagyszabású országos nyomtatványkiállítást rendez.

E kiállítás sikerének biztosítása céljából fölvívjuk a fővárosi és vidéki szaktársak megnyomdatulajdonosok, hogy a kiállításra szánt nyomtatványikat már most is be-
küldhetik a Kör titkárának címére (Wanko Vilmos, Budapest VII, Dohány-utca 10, Fried és Krakauer nyomdája).

A kiállításra beküldött nyomtatványokat a Kör szakbizottsága fölülvizsgálja és a kiállítás után — ha ebbeli kívánóságukat nyilvánítják — a kiállítóknak visszaküldjük.

Első rangú érdek, hogy hazánk nyomdászata fejlettségének immár teljesen hű képét lássuk! Ez a cél lebegett a szakbizottság szeme előtt, amidőn az erre vonatkozó javaslatot elfogadta, s a cél elérése érdekében kívánatos, hogy a kiállításon — melynek rendezőségébe bevonjuk az összes szaktársi s illetékes hivatalos köröket — a szak-

	K	f.	K	f.		K	f.	K	f.
Át hozat a múlt hóról			1156	25	A körhelyiség bérlete az augusztus 1-től október 31-ig terjedő negyedévre	229	10		
10 hitelszöv. részjegy (à 10 kor.)			100	—	A Grafikai Szemle mellékleteinek pályadíja	30	—		
Gutenberg-szoboralap			1004	93	A Grafikai Szemle mellékleteinek papirosáért	125	94		
Ács-Mihály-alap			588	82	Kolozsvári szaktanfolyam segélyezésére	11	—		
					Adminisztratív és portókiadások helyben és vidéken	7	96	404	—
Tagsági járulékokban befolyt:					Készpénz a hó végén			1203	45
Államnyomda	10	20			10 hitelszöv. részjegy (à 10 kor.)			100	—
A Nap	3	—			Gutenberg-szobor-alap			1004	93
Athenaeum	15	—			Ács-Mihály-alap			588	82
Auer Ignác	1	20							
Bercsényi-nyomda	1	80							
Berkovits-nyomda	1	20							
Budapesti Hírlap	4	80							
Buschmann F. utódai	3	60							
Egyetemi nyomda	4	80							
Egyesületi tisztviselők	9	—							
Európa	1	80							
Fővárosi Nyomda R.-T.	—	—							
Franklin-Társulat	49	80							
Franklin-fiók	6	60							
Fried és Krakauer	3	60							
Calitzenstein	2	40							
Olobus	7	80							
Grafikai Intézet	5	40							
Hamburger és Birkholz	1	80							
Hornyánszky Viktor	10	80							
Hungaria	6	—							
Iókai-nyomda	1	80							
Károlyi György	1	20							
Kellner Ernő	4	20							
Kertész József	1	80							
Klein Vilmos	—	60							
Korvin Testvérek	2	40							
Községi Nyomda	3	—							
Légrády Testvérek	9	—							
Löbl D. és Fia	3	—							
Magyar Hírlap	2	40							
Markovits és Garai	1	80							
Márkus-nyomda	3	—							
Máv. menetjegy-nyomda	3	—							
Pallas	16	20							
Pannonia	—	—							
Pápay Ernő	3	—							
Pátria	16	20							
Pester Lloyd	3	60							
Pesti Könyvnyomda R.-T.	18	60							
Posner Károly Lajos és Fia	6	60							
Radó Izor	1	20							
Révai és Salamon	7	20							
Rigler József Ede	1	80							
Rothberger és Weisz	—	60							
Rózsa Kálmán és Neje	4	80							
Schmidl Sándor	1	80							
Stephaneum	19	20							
Székesfővárosi Házi Nyomda	15	60							
Thalia-nyomda	1	20							
Világosság-nyomda	18	60							
Wodianer-nyomda	10	80							
Vidékről (részletezése a 315. oldalon)	72	60							
Kisebb nyomdákból s egyesektől (részletezése a 315. oldalon)	43	80	451	20					
			3301	20				3301	20

SCHORNSTEIN JAKAB, ellenőr.

BOZSIK ISTVÁN, pénztáros.

társak és nyomdák munkáik legjavát bocsássák rendelkezésünkre és egyéb módon is támogassák a szakbizottságot kulturális földadatának teljesítésében. I. titkár.

Pénztárosi ki- mutatások

Körünk pénztárába augusztus hónap befolyt összegek:
I. Kisebb taglétszámú nyomdákból és egyes szaktársak-
tól (I. a 314. oldalon levő táblázatos pénztári kimutatást):

Budapesti Nyomda- és Lapkiadó Vállalat 1.80, Garai-
nyomda 1.20, Haladás 1.80, Heisler és Kószol —.60,
Otthon-nyomda 1.20, Roth I. és Társa 1.80, Szent-
László-nyomda 1.20, Turul-nyomda 2.40, Várnai-nyomda
1.20, összesen 13.20 korona.

Weisz Sándor 1.80, Rosenfeld Henrik 3.60, Áron Fe-
renc 2.40, Mandl Sándor 3.60, Hegedűs Péter 1.80, Gon-
dos József 3.—, Künstler Jenő 0.60, Farkas Lajos 1.20,
Gottfried Lajos 0.60, Schwarz Ignác 0.60, Dohányos János
0.60, Klein Rudolf 0.60, Stempler Márton 0.60, Fischer
Béla 0.60, Jóg Ferenc 0.60, Huszár Károly 0.60, Biró
Miklós 0.60, Friedmann Adolf 0.60, Messinger Aladár
0.60, Fogel Gyula 0.60, Krausz Jenő 0.60, Skodnitz Jakab
0.60, Kramm Imre 0.60, Steinerherz Miklós 0.60, összesen
30.60 korona.

II. A vidékről (I. a 314. oldalon levő táblás kimutatást):
Kaposvár 6.60, Székesfehérvár 3.60, Szeged 28.80, Nyitra
2.40, Kolozsvár 25.20, Sárospatak 6.— korona, összesen
72.60 korona.

* * * * *

Tagsági forgalom 1910 augusztus és szeptember havá-
ban: Beléptek a Körbe: Lengyel József, Pálfi János,
Peritz János, Varga József, Varkuts József (Szeged), Zsol-
dos Péter (Kolozsvár), Négó Károly, Holzer Jenő (Pátria),
Mandl Sándor (Petrozsény), Chwála Béla (Baptista ny.),
Vajda Henrik (Schmidl S.), Oláh Sándor (Békéscsaba),
Lindenfeld Jenő (Révai és Salamon), Kreisler Géza (Ung-
vár), Ádám Dezső, Draschitz Ferenc, Hartmann Gusztáv,
Róth János, Szávka János, Szücs János (Állami Nyomda),
Czocza János (Gyoma), Bakonyi Ferenc (Baja), Nánay
Aurél (Bácsalmás), Szücs Lajos (Szatmár), Török József
(Márkus), Einöder Károly, Gáspár János (Franklin-Társ.).
A hónap végén 1182 rendes, 13 tiszteletbeli, összesen
1195 tag.

Apró hivatalos közlemények

Szakkörünk szaktanfolyamainak értesítőiből még mindig
vannak eladásra szánt példányok. Egy-egy koronájával kap-
hatók például az 1904-1905-iki, valamint az 1907-1908-iki
iskolai évről szóló értesítők (szerkesztették Tanay József,
Novák László és Augenföld M. Miksa). Sok szedés- meg
egyéb példával, valamint műmelléklettel. A szakmájukban
fejlődni óhajító szaktársaknak nélkülözhetetlen kézi könyvei.
Rövid, tömör összefoglalásban ismertetik a tanfolyamokon
előadott tanítási anyagot, s kitűnő útbaigazításul szolgálhat-

nak a vidéki tanfolyamok rendezőinek. Megrendelhetők a
Grafikai Szemle kiadó hivatalában (Budapest V, Hold-utca
7. szám), avagy Bozsik István pénztárosnál (Sándor-tér 4).

* * * * *

A Könyvnyomdászok Szakköre szakbizottsága fölhívja a
vidéki tagtársakat, hogy kiállításra és fölulvasásokra vonat-
kozó megkereséseiket közvetlenül őhozzája intézzék, még
pedig a kiállításnak, illetőleg fölulvasásnak időpontja előtt
legalább négy héttel. (Megkeresések tehát Wanko Vilmos
szakköri I. titkár címére: Budapest VII, Dohány-utca
10. sz. alá, a Fried és Krakauer féle nyomdába küldendők.)

* * * * *

A Szakkör t. tagjait kérjük, hogy kondíciójuknak esetleges
megváltozását (tehát mind a belépést, mind pedig a ki-
lépést is) haladéktalanul adják tudtul a Kör pénztárosának
(lakik: Budapest VIII, Sándor-tér 4, Gutenberg-Otthon),
mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető
kiadványokat és a haviülési, mulatsági stb. meghívókat.
Előre erre a célra egy egyszerű levelezőlapnak a beküldése.

* * * * *

Körhelyiségünk a Gutenberg-Otthonban van (bejárat az
épület bérkocsis-utcai részén). A körhelyiség nyitva van:
vasárnaponként délelőtt 9 órától 1-ig. Olvasó-terem, billard,
dominó, bel- és külföldi szaklapok, valamint szépirodalmi
folyóiratok állanak itt a Szakkör tagjainak rendelkezésére.

* * * * *

A Vígyszínházba, nemkülönben a Royal-Orfeumba és
az »Urania« Tudományos Színházba mintegy húsz-
huszonöt százalékkal mérsékelt jegyekre jogosító utalványok
kaphatók Bozsik István pénztárosnál (Budapest VIII, Sándor-
tér 4. sz., III. emelet 5, Gutenberg-Otthon), valamint a
Hungária-fürdőbe szóló jegyutalványok is. Az utalványok
ára a színházakba darabonként négy, a fürdőbe két fillér.

* * * * *

A Könyvnyomdászok Szakköre tagja a magyar kir. pósta-
takarékpénztárnak (22766. sz.). A csekkfüzeteket vidéki
pénztárosainknak esetről-esetre megküldjük, s kérjük őket,
hogy pénzküldeményeiket a csekklapok útján juttassák hoz-
zánk. Ezek hátsó oldalán írásbeli közlemények (tagnévsor,
Szemle-szükséglet stb.) is följegyezhetők, ami által minden
egyéb az eddigi kezelésben fölmerült portó megtakarítható.

* * * * *

A Grafikai Szemle bekötési táblái piros s kék színben
elkészültek s darabonként helyben 1 korona 40 fillérért,
póstan portómentesen küldve 1 korona 50 fillérért kiadó-
hivatalunkban kaphatók.

* * * * *

Erdélyi M. cs. és kir. udvari fényképész (Budapest IV,
Simmelweiss-utca 2. szám, a Kossuth-Lajos-utca sarkán)
a Könyvnyomdászok Szakköre tagjainak fényképek készítté-
tesekor a következő igen kedvezményes árakat számítja:

6 darab víztes fénykép	6 korona,	12 darab 10 korona.
6 « kis makart-kép	14 « 12 « 24 «	
6 « kabinetkép	16 « 12 « 26 «	
6 « makart-kép	20 « 12 « 36 «	

Megrendelések alkalmával az illető szaktársnak a tagsági
jeggyel kell igazolnia, hogy tényleg tagja a Szakkörnek.

Szerkesztik Tanay József és Novák László. Kiadótulajdonos
a Könyvnyomdászok Szakköre. Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Budapest V, Hold-utca 7. szám (telefon 36-02).
Nyomatott a Pesti Könyvnyomda R.-Társaság nyomdájában.

MEGBIZHATÓ ÉS ÜGYES EXPEDITOROKAT

KERES BŐVÍTETT ÜZEMÉHEZ
HARMINCKÉT KORONA
KEZDŐ HETIFIZETÉSSEL

KNER IZIDOR
KÖNYVNYOMDÁSZ GYOMA

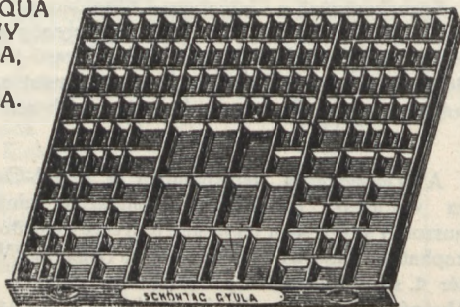
SCHÖNTAG GYULA

SZAKASZTALOS
BUDAPEST V, VÁCI-KÖRÚT 51.

KIS ANTIQUA
SZEKRÉNY
7 KORONA,
NAGY
9 KORONA.

ÁRJEGYZÉK
INGYEN
ES BER-
MENTVE.

CLEANER RÉZLÉNIATISZTÍTÓ

Egy kilóval bármilyen piszkos léniából egy egész szek-
rényre valót lehet megtisztítani. Kilója helyben 3, vidékre
csomagolással, bérmentes postal szállítással 3*50 korona.

Mi a nyomdák véleménye a „CLEANER“-ről?

A „Cleaner“ rézléniatisztító szerrel próbát tevé, azt kitűnő
találmánynak ismertük fel, mint amellyel gazdaságosan, igen rövid
idő alatt s anélkül, hogy a rézléniának a legkisebb mértékben is
ártalmas volna, teljesen tisztán tarthatjuk, illetve tisztíthatjuk léniá-
anyagunkat. Kérünk egyelőre 2 kiló „Cleaner“-t rézünkre szállítani.
Pesti Könyvnyomda Bészérvénység, *Tanay József.*

Gallay Pál egy rézléniatisztító vegyiszert mutatott be nekünk.
Ezen bemutatás alkalmával megjegyeztem arról, hogy a „Cleaner“
a létező tisztítóanyagok között méltán a legelső helyet foglalhatja
el, amennyiben sem a kezét, sem a rezeit nem támadja meg s pár
perc alatt végez bármilyen piszokkal is. Múltán mindezen jó tulaj-
donságain kívül még azzal is kívánok, hogy nem párolog el és nem
gyulad meg s a már használt anyagot más alkalommal is felhasznál-
hatjuk, a „Cleaner“ beszerzését mindenkinek csak ajánlhatom.
Athenaeum-nyomda, *Wózner Ignác.*

A „Cleaner“-féle rézléniatisztító folyadékkal próbákat csinál-
tattam és azt, miután jónák találtam, megrendeltem és nyomdánkba
használatra bevezettem.
Hornvánszky-nyomda, *Wohlstein Mór.*

A Gallay-féle „Cleaner“ rézléniatisztító szert kipróbáltuk és
a már évek óta használaton kívül helyezett öreg, vastag piszok-
kal lerakódott rézléniát 4-5 másodperc alatt teljesen tisztára
hozta. Állandóan használatba vettük.
Schmidl Sándor-nyomda, *Schwartz László művezető.*

Lapunk zártáig a „Cleaner“-t a következő nyomdák rendelték
meg és vették használatba. *Budapesten:* Pesti Könyvnyomda r.-t.,
Hornvánszky, Pátria, Légrády, Fővárosi, Markovics és Garal, Szt.
László, Hamburger és Birkholz, Radó Izor, Kellner Ernő, Kellner
Albert, Thália, Muskát, Engel S. Zs., Kálmán, Löbl D. és Fia,
Károlyi, Otthon, Express, Corvina, Rothberger és Weisz, Auer J.,
Rózsa K. és Neje, Fried és Krakauer, Roth M. és Tsa, Löbl Mór.
Vidéken: Kner Izidor, Gyoma; Molnár-féle nyomda r.-t., Szek-
szárd; Dobai János, B.-Gyula; Aradi nyomda r.-t.; Ivkovich
György, Ujvidék; Perl L. Pál, Tab; Székely és Illés, Ungvár;
Nánay Lajos, Baja; Feuer Illés, Kiskunfélegyháza; Csendes Jakab,
Temesvár; Jókai-nyomda r.-t., Sepsiszentgyörgy.

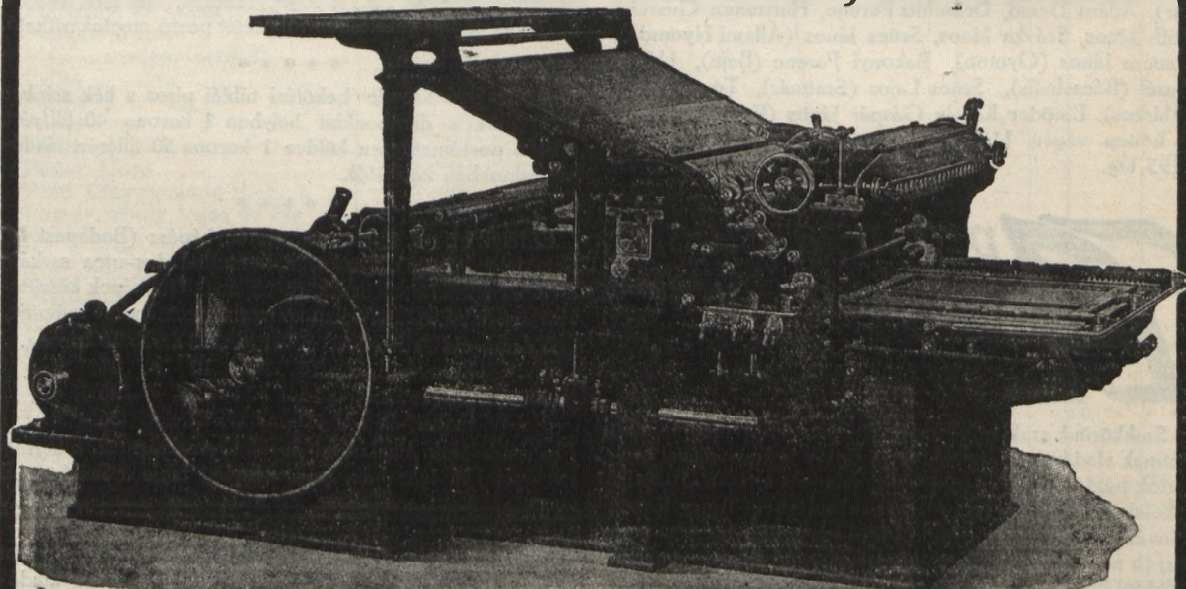
A „Cleaner“ egyedüli elárultója Gallay Pál Budapest,
VI, Lázár-u. 8, III. 18.

A nagysághoz ké-
pest 2500 példányos
gyorsasággal órán-
kint. Mint speciális
autótipia-meg szín-

VICTORIA

KÖNYVNYOMDAI GYORSSAJTÓK

nyomó-gépeket : 8
gyorssajtóinkat lég-
kirakóval is építtük,
tehát dob, szalagok
és gereben nélkül.

ROCKSTROH & SCHNEIDER

Nacht. Act.-Ges., Dresden-Heidenau. — Magyarország
képv.: Tanzer Miksa, Budapest VII, Akácfa u. 50. Javító-
műhely: Adolf GEEL, Wien VII/2, Lerchenfelderstr. 37.

KLISÉKET KÉSZÍTŐ MŰINTÉZET
BUDAPEST VI, EÖTVÖS-UTCA 48. SZ.

TELEFON 18-99.

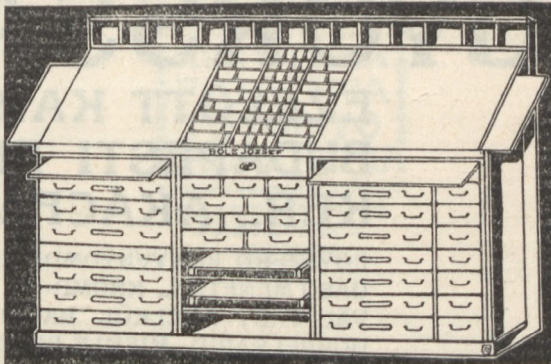
WOTTITZ
MANFRÉD
ÉS TÁRSA

DOMBORNVMÁSOKHOZ VALÓ STANZNIK. FOTOTIPIÁK. KEMIGRÁFIÁK. AUTOTIPIÁK. KLISÉK HÁROM- ÉS NÉGYSZINŰ NYOMTATÁSHOZ FÉNYKÉPÉSZETI FELVÉTELEK HÁZON KIVÜL IS.

BÖLE JÓZSEF

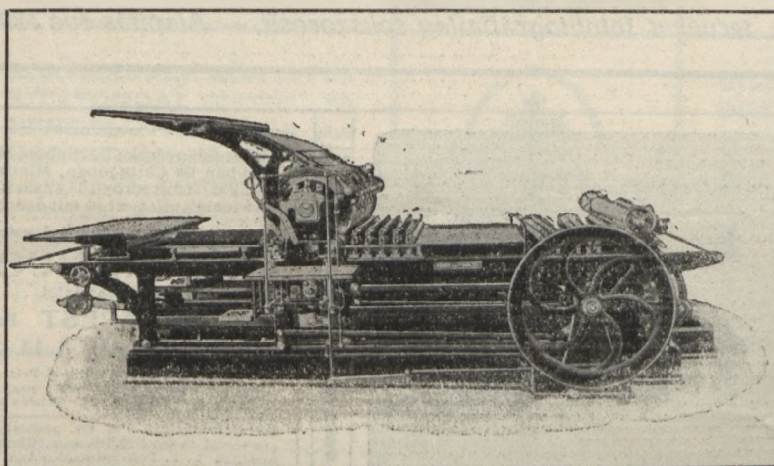
ELSŐ MAGYAR
 KÖNYVNYOMDAI
 SZAK-ASZTALOS

BUDAPEST, HORÁNSZKY-UTCA 3

ÁLLANDÓ DÚS RAKTÁR MINDENFÉLE
 BETŰSZEKRENYEK
 ÉS REGÁLISOKBÓL
 ÉS KÖNYVKÖTŐI
 FASZERELVÉNYBŐL
 JAVÍTÁSOKAT PONTOSAN ESZKÖZÖL
 ELVÁLLAL MÁR ASZTALOSMUNKÁT IS

WÖRNER J. ÉS
-TÁRSA :::::
GÉPGYÁRA - BUDAPESTEN

Körforgó :::::
 nyomógépei ::
 ujság és illusztráció
 nyomására, megha-
 tározott és változ-
 tatható ív nagyságok
 számára készülnek

Könyvnyomdai
 gyorsajtók ::
 vasútrendszerű me-
 nettel. Könyvnyomó
 gyorsajtók két- és
 négy pályás görgő-
 járattal. Kromotípiái
 gyorsajtók rövidít-
 tett ívkivezetőkkel,
 gyűrűs kirakó dob
 segélyével. Kétfordu-
 latú gyorsajtók
 elől kirakóval. Kö-
 nyomdai gyorsajtók
 görgő pályával. Kö-
 nyomdai kézissajtók
 és könyvkötő-gépek

LEGRÉGIBB GYORSSAJTÓGYÁR AZ EGÉSZ BIRODALOMBAN

□ MÖDLINGI □ GYORSSAJTÓGYÁR

EZELŐTT KAISER L. FIAI R.-T.
BUDAPESTI FÍÓKTELEPE: VII.
KER., AKÁCFA-UTCA 13. SZÁM.

EGYSZERŰ KÖNYVNYOMDAI GYORSSAJTÓK VASÚTI ÉS KÖRMOZ-
GÁSÚ MENETTEL. KROMO- ÉS AUTOTÍPIA-GÉPEK FRONTKIRAKÓ-
VAL VAGY ANÉLKŰL. RAPID GYORSSAJTÓK GÖRGŐJÁRATTAL.
DOPPELRAPID MIEHLE-RENDSZERŰ KÉTFORDULATÚ GYORS-
SAJTÓK. A LEGKÜLÖNLEGESEBB KÖRFORGÓGÉPEK GYÁRTÁSA.

TÖKÉLETES KIVITELŐ GÉPEK, GYORS ÉS IGEN KÖNNYŰ JÁRÁSSAL
KÜLÖNFÉLE ÚJ ÉS JAVÍTOTT GÉPEK ÁLLANDÓ RAKTÁRA.
GYÁR: MÖDLING. ALAPÍTTATOTT 1848. ÉVBEN.
A BUDAPESTI TELEFONSZÁM 54—48.

WIENI FÍÓKTELEP: XVIII/1, WÄHRINGERSTRASSE NR. 125.

Koblinger Gyula *fotocinkográfiai műintézete.*

Budapest VII, Csengery-utca 22. szám (telefon 14-61).

*Készít mindennemű kliséket művekhez, folyóiratokhoz, árjegyzékekhez meg hirde-
tésekhez. Építészeti stb. terveket fotolitográfiailag sokszorosít. — Alapítás éve 1892.*

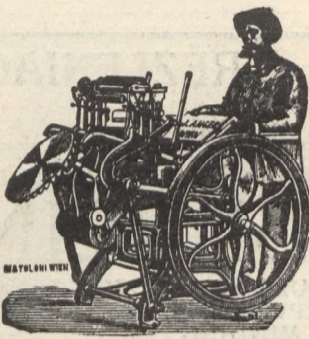
Félfestékgyárak: Berlinben, New-
Yorkban és Chicagóban. Minden a
grafikai sokszorosító szakokhoz
való festék elismert jó minőségben.

Magyarországi és ausztriai raktár:
CARMINE HUGÓ
grafikai szaküzlet

Bécs **BUDAPEST** Prága
VII, KIRÁLY-UTCA 13. SZ.

Kitűlötve: Páris 1900: Grand Prix a két
ezüzdérem; Salut Louis 1904: nagy díj;
Bordeaux 1907: Grand Prix. — Telefon 14-16.

Cheque-számla a m. kir. postatakarék-
pénztárnál Budapest 19.610. sz. a. Cheque-
számla k. k. Post-Sparkassen-Amt Wien
Nr. 26.616.

Josef Anger & Söhne

Gépgyár és
vasöntöde

Wien-Hernals, Hauptstr. 122.

Szállít legújabb és legjobb szerkezetű gépeket könyv- és könyomdák, papiros-gyárak, üzleti könyveket készítő gyárak, könyvkötők, dobozgyártók számára, a legolcsóbban s a legkedvezőbb fizetési feltételekkel.

Magyarországi képviselők:
SILBERER ÉS STECKLIN Budapest VII, Kertész-u. 38

KLISÉK

MINDENMŐ KÉPES
NYOMTATVÁNYOKHOZ
LEGJOBB KIVITELBEN

AUTOTÍPIA
FOTOTÍPIA
FOTOLITO
KROMOTÍPIA

HÁZONKIVUL IS
FELVÉTELEK

TELEFON 483

KÖNIG ÉS BAYER
FOTOCINKOGRÁFIAI MŰINTÉZETE
BUDAPEST VII, KAZINCZY-U. 32

BERGER ÉS WIRTH

TÖRZSGYÁR LIPCSE
NÉMETORSZÁGBAN

ELSŐ MAGYAR KÖNYV- ÉS
KÖNYOMDAI FESTÉK- ÉS
HENGERANYAG-GYÁR
HENGERÖNTŐ-MŰHELY
LAPOS- ÉS KÖRFORGÓ GÉ-
PEKHEZ. OLCSÓBB ÉS
JOBBA A HÁZI ÖNTÉSNEEL

TELEFONSZ.: 56—64

UJSÁG-, MŰ-, ILLUSTRÁCIÓ-
DISZMŰ- ÉS MINDENFAJTA
SZINES FESTÉKEK, KEN-
CÉK, BRONZOK A GRAFIKAI
IPARÁGAK SZÁMÁRA
«PATENT», «VICTORIA» ÉS
«BIANCA» HENGERANYAG
EGÉSZEN SIMA ÉS KOCKÁ-
ZOTT TÁBLÁKBAN

Fiókgyárak: Barmen, Ber-
lin, Szt-Pétervár, Flórenc,
Páris, London, Newyork,

GYÁRTELEP: BUDAPEST, IX., MÁRTON-U. 19

BETŰÖNTÖDE

LEGNAGYOBB
VÁLASZTÉK KÜLÖNFÉLE

RÉZLÉNIAGYÁR

KÖRZET ÉS BETŰUJDONSÁGOKBÓL,
RÉZLÉNIÁKBÓL, VIGNETTÁKBÓL STB., VALAMINT
NAGY VÁLASZTÉK OROSZ BETŰKBÓL. TELJES NYOMDAI
BERENDEZÉSEK GÉPEKKEL ÉS SEGÉDESZKÖZÖKKEL. SZOLID KIVITEL

BERTHOLD · H · BERLIN

FIÓKOK: BÉCS, SZT.-PÉTERVÁR, MOSZKVA ÉS BAUER & Co. STUTTGART.
MAGYARORSZÁG KIZÁRÓLAGOS VEZÉRKÉPVISELŐJE, AKI
MINTÁKKAL, ÁRAJÁNLATOKKAL ÉS MINDEN-
NEMŰ É SZAKBA VÁGÓ FELVILÁGO-
SÍTÁSOKKAL SZÍVESEN
SZOLGÁL:

PUSZTAFI ZSIGMOND BUDAPEST AKADÉMIA-UTCA 8

GLEITSMANN E. T.

NYOMDAFESTÉKGYÁRAK,
BUDAPEST VII, AKÁCFA-UTCA 50. TELEFON 13—70

Fekete és színes festékek az összes grafikai célokra.
Különlegességek: legfinomabb autotypia- és három-
szinnyomó festékek. Vegyileg tiszta lenolajkencék.
☞☞☞ Hengeranyag. ☞ Hengeröntőműhely. ☞☞☞

.....
Törzsgyár: DREZDA. Fiókgyárak: WIEN-RABEN-
STEIN. TURIN. TRELLEBORG. KOPENHÁGA.

Képviselet TANZER MIKSA GRAFIKAI SZAKÜZLET
☞☞ BUDAPEST VII, AKÁCFA-UTCA 50. ☞☞

FISCHER · ÉS · MIKA · BETŰÖNTÖDE

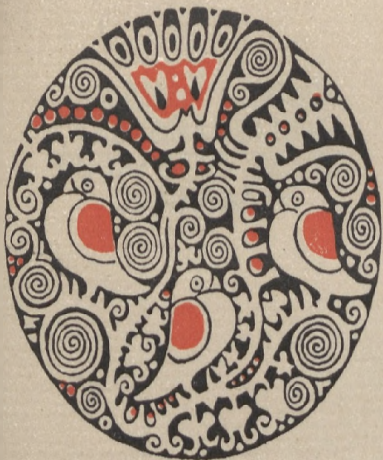
TELEFON
28—62

ÉS · STEREOTIPÁLÓ · MŰHELY

TELEFON
28—62

Elvállal igen jutányos áron egész nyomdai berendezéseket. A legkülönbébb cél-
szerű és divatos könyv- és címbetűkből nagy választékot tart. Folyton készletben
tart: szerb és héber betűket, körzeteket és kizárásokat, nyomdai szerelvényeket,
betűszekrényeket és állványokat a legjobb minőségben. Ajánlja szabadalmazott
nyomdai vonalzó berendezését táblázatszedéshez. Egy oktáv garnitúra 20 korona.

BUDAPEST · VI · RÉVAY-UTCA · 6 · SZ

TÁNCREND

D SUMITS MIHÁLY ÉS NEJE VALAMINT
ÖZVEGY SCHINKOVITS FERENCZNÉ
ÖRÖMMEL MEGHIVJÁK GYERMEKEIK,
KATICZA ÉS VILMOS, F. ÉVI FEBRUÁR
HÓ 20-ÁN DÉLUTÁN FÉL ÖT ÓRAKOR
A FASORI ÁG. EV. TEMPLOMBAN TAR-
TANDÓ EGYBEKELESI ÜNNEPÉLVÉRE

CZIM: VII., BETHLEN-UTCZA 3

MENU

MURAKOZI
BÁRDY EDE

ÖTVENÉVES JUBILEUMA ALKALMÁVAL,
A KATHOLIKUS KÖR EFHÉR TERMÉBEN

BARNA LEVES
TOK MÁRTÁSSAL
FÁNK
ÖZGERINC
PULYKA ÉS MALAC
PARFÉ
TORTA
GARDINETTO

1860 1910

BOROK:
NYÜLI ASZTALI
SPUMANTE
VÉDENYI VÖRÖS
TIRMOS
TOKAJI ASZU
PEZSGÓ

1910

MÁJUS HÓ 28

**MŰ-ÉS
ÉPÜLET
MUNKÁK**

**SÓS JÁNOS
LAKATOS
BPEST, VÁCI-U. 6**

MUNKÁK
ÉPÜLÉ
MŰ-É

202
LAKATOS
BPEZT, VÁCI-U.É.

W
JULIUS WOLFNER
LEDERHANDLUNG
BUDAPEST·V.BEZIRK
BANKASSE

A·VILÁG
LEGJOBB
IRÓGÉPE
AZ UJ
DEMINGTON
SOK·ELŐNYE·DACZÁRA
A·LEGOLCSÓBB·IRÓGÉP

IFJ·WEINWURM·ANTAL·
ES·TARSA·
BUDAPEST·VI·ÓUTCAÓ
FENYKEPESZETI·ES·CINKOGRAFIÁI·SOK
SZOROSITO·MŰTERMÉK·TELEFON·86·16

S
ZENT-
GYÖRGY-
CZÉH ·

· MAGYAR AMATŐRÖK
ÉS GYŰJTŐK EGYESÜLETE
BUDAPEST.....

BEMINGTO
A FOLGÓ
LEJÁRÓ
PROCESS
AZ ÚJ

W
KILUS WOLVES
LEDERHANDLUNG
BUDAPEST V. BRUK
BANKASSE

A. M. H. Körtly Miklós-Jadoványi
KÖNYVTÁRA
SZÉKES

~~1930
KÖNYVTÁRA
BUDAPEST
K. A. M. H.~~

MAGYAR NEMZETI
KÖNYVTÁR
BUDAPEST

SZÉKES
KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

IFJ·KELLNER·ERNŐ·KÖ·ÉS·KÖNYVNYOMDAI
MŰINTÉZETE·BUDAPESTEN·V·CSÁKY-UTCA

·10·

REPRODUKÁLÓ MŰINTÉZET

WESZELY LIPÓT ÉS TÁRSA

KLISÉK

BUDAPEST

V. Dorottya-utca 11.

AUTOTIPIA · FOTOTIPIA
KROMOTIPIA · FOTOLITO
MINDENMŰ RAJZOKAT

A LEGJOBB KIVITELBEN.

BEIT & CO.

HAMBURG

**DRUCKFARBEN
FABRIKEN**

**FŐRAKTÁR ÉS IRODA
MÜLLER TESTVÉREK
BUDAPEST, SÓLYOM-U. 13**

LORILLEUX CH. ÉS TÁRSA

A VILÁG LEGRÉGIBB ÉS LEGNAGYOBB NYOMDAI,
KÖNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI FESTÉKEK GYÁRA

Az 1850. és 1900. párisi világkiállításokon versenyen kívüli jury-tag.

FESTÉKEK A KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI, S VALAMENNYI GRAFIKAI SZAKMA RÉSZÉRE. ARANY-, EZÜST- ÉS MÁSOLÓFESTÉKEK. HENGERANYAGOK ÉS AZOK ÖNTÉSE. KENCÉK. PREPARÁLT PAPIROK KÖNYOMDÁK RÉSZÉRE.

11 GYÁR ÉS 40 LERAKAT AZ EGÉSZ VILÁGON!

**IRODA ÉS RAKTÁR: BUDAPEST,
FERENCZ JÓZSEF-RAKPART 27**

TELEFON 87-58. SZÁM

ALAPITVA 1818-BAN

GYÁR: BUDAFOKON, BUDAPEST MELLETT

Bélyegző-metszés

Mechanikai műhely

Galvanoplasztika

Ólomzár-gyártás

:: Tömöntőde ::

Rézléniagyártás

ELSŐ MAGYAR

BETŰÖNTŐDE

RÉSZV.-TÁRS.

**BUDAPESTEN, VI., DESSEWFFY-
UTCA 32. SZÁM. TELEFON 23-70**

Dús raktárt tart folytonosan
magyar, német, tót, horvát,
szerb, román s bolgár ékezetű

**: könyv- és :
címbetűkből**

körzetekből, rézléniákból és
kizárásokból, továbbá a leg-
különbözőbb ékítményekből
és egyéb nyomdai felszerel-
vényekből. Egész nyomdai
berendezések jutányos árban
és gyorsan foganatosíttatnak.

**EGYETEMES TABELLA-ALAPZAT
CZETTEL ÉS BENDTNER SZABAD.**

